А. Т. ЦІПОВ’ЯЗ, В. В. БОНДАРЕНКО

ОРГАНІЗАЦІЯ І УПРАВЛІННЯ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ І СПОРТОМ

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

КРЕМЕНЧУК 2019

УДК 796.01/.07(075.8)
Ц 67
Рекомендовано до друку вченою радою Кременчуцького педагогічного коледжу
(протокол № 7 від 11 березня 2019 року)

Рецензенти:

О.Ф. Артюшенко, кан. пед. наук, проф., завідувач кафедри спортивних дисциплін Черкаського національного університету імені. Б. Хмельницького

В.С. Гуменний, кан. наук з фіз. виховання і спорту, доцент кафедри «Здоров'я людини та фізичної культури» Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського

Ціпов'яз А.Т., Бондаренко В.В. Організація і управління фізичною культурою і спортом: навч. посіб. Кременчук: КПК, 2019. 128 с.

У навчальному посібнику показано структуру організації і управління масовою фізичною культурою і спортом на різних рівнях: державному, регіональному і місцевому, основи правової та програмно-нормативної бази розвитку фізичної культури і спорту. Показано також державне регулювання та забезпечення розвитку масової фізичної культури і «спорту для всіх» органами виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Особливу увагу приділено організації та розвитку масової фізичної культури в різних сферах суспільства: виробничій, за місцем проживання, у навчально-виховній сфері, в яких основна роль відводиться професійній діяльності організатора та вчителя фізичної культури в загальноосвітній школі.

© А.Т. Ціпов'яз, В.В. Бондаренко, 2019

ЗМІСТ

ВСТУП 5
РОЗДІЛ 1. ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА ОРГАНІВ УПРАВЛІННЯ 7
1. 1 Понятійний апарат організації і управління фізичної культури 7
1. 2 Основні терміни і поняття 9
1. 3 Структура державних і не державних органів управління 14
1. 4 Сфери та напрямки впровадження фізичної культури 20
1. 5 Правова і програмно-нормативна база розвитку масової фізичної культури 23
1. 6 Державні вимоги до фізичного виховання 32
1. 6. 1 Державні тести і нормативи оцінки фізичної підготовленості населення 43
РОЗДІЛ 2. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ 48
2. 1 Діяльність органів виконавчої влади та місцевого самоврядування щодо розвитку фізичної культури і спорту.. 48
2. 2 Роль громадських об'єднань фізкультурно-спортивного спрямування в державному управлінні сферою фізичної культури і спорту 54
2. 3 Зарубіжний досвід організації і управління фізичною культурою і спортом на регіональному рівні 59
РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЯ МАСОВОЇ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В РІЗНИХ СФЕРАХ СУСПІЛЬСТВА 64
3.1 Організація фізкультурно-оздоровчої роботи у виробничій сфері 65
3. 2 Організація фізкультурно-масової роботи за місцем проживання та у місцях масового відпочинку людей 69
3. 2. 1 Положення про проведення змагань 72
3. 2. 2 Організація і зміст діяльності спортивно-оздоровчих клубів за інтересами 76

3. 3 Організація та методика масової фізичної культури у навчально-виховній сфері 78
3. 3. 1 Оздоровча робота у дошкільних навчальних закладах 78
3. 3. 2 Організація спортивно-масової й фізкультурно-оздоровчої роботи в загальноосвітній школі 80
3. 3. 2. 1 Організація спеціалізованих класів з видів спорту в загальноосвітніх школах 84
3. 3. 3 Організаційні заходи масової фізичної культури і спорту в поза класний час.....86
3. 3. 3. 1 Організація і проведення спортивних свят 90
3. 4 Зміст професійної діяльності вчителя фізичної культури.....93
3. 5 Організація і методика фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи з учнями поза школою та у літніх таборах відпочинку 101
3. 5. 1 Обладнання міських та заміських зон відпочинку для масових фізкультурно-оздоровчих занять 103
3. 6 Планування, контроль, облік і звітність у фізкультурно-спортивних організаціях 109
3. 6. 1 Планування у фізкультурно-спортивних організаціях …. 109
3. 6. 2 Види контролю у процесі фізичного виховання.....114
3. 6. 3 Самоконтроль у фізичному вихованні 119
3. 6. 4 Звітність у фізкультурно-спортивних організаціях 122
ПЕРЕЛІК ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ 125

ВСТУП

У сфері фізичного виховання і спорту організація і управління (як наука та навчальний предмет) почало формуватися у 30-ті роки минулого століття, але до навчальних планів вузів, було включено наприкінці 40-х років, з тих пір почала видаватися навчальна література. Слід зазначити, що й на сьогоднішній день відчувається недолік відповідної навчальної літератури для студентів вищих навчальних закладів. Значний внесок у розвиток навчального предмету зробили представники управлінської школи України: М.Ф. Бунчук, М.В. Жмарьов, П.Ф. Савицький, М.М. Бака та ін.

Навчальний посібник структурований за трьома розділами, з яких, у першому міститься інформація про структуру державних і не державних органів управління сферою фізичного виховання і спорту України, нормативно-правову базу діяльності та розвитку масової фізичної культури, державні вимоги до фізичного виховання та державні тести і нормативи оцінки фізичної підготовленості населення.

Побудова та напрямки діяльності державних і громадських органів управління, первинних осередків, розглядаються у другому розділі, в якому йдеться про багатоаспектну діяльність зазначених органів управління та наводяться приклади зарубіжного досвіду організації і управління фізичною культурою і масовим спортом на регіональному рівні.

У третьому розділі значна увага приділена складовим та змісту процесу організації фізкультурно-оздоровчої роботи у виробничій сфері, за місцем проживання і в місцях масового відпочинку людей, наводяться приклади активної участі громадськості в облаштуванні простих, доступних майданчиків, та так званих «стежок здоров'я». Особлива увага зконцентрована на організації та методиці масової фізичної культури у навчально-виховній сфері та змісті і ролі професійної діяльності вчителя фізичної культури з організації спортивно-масової позакласної та позашкільної

роботи з учнями загальноосвітніх шкіл. Завершується розділ матеріалом про планування, облік і звітність у фізкультурно-спортивних організаціях різного профілю, а це дуже важливо тому, що скласти план – це й означає прийняти рішення про те, як буде діяти організація у майбутньому. Особливо це важливо для діяльності загальноосвітніх шкіл де потрібно передбачати більш якісне проведення уроків з фізичної культури та відповідну організаційно-масову роботу з метою підвищення рухової активності школярів.

Виходячи із вище означеного, метою цього посібника є забезпечення студентів необхідними теоретичними знаннями для формування фахівця з фізичної культури.

Завдання – навчити студентів розуміння теорії масової фізичної культури, засвоєння знань професійної діяльності організатора (вчителя) масової фізичної культури.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен знати:

- особливості організації масової фізичної культури у різних ланках фізкультурного руху;
- структуру державних і не державних органів управління фізичною культурою і спортом;
- правову і програмно-нормативну базу розвитку масової фізичної культури і спорту;
- діяльність органів місцевої влади та місцевого самоврядування щодо розвитку масової фізичної культури і спорту;
- принципи планування, контролю, обліку та звітності у фізкультурно-спортивних організаціях.

Студент також повинен вміти організовувати та проводити фізкультурно-оздоровчу роботу з різними верствами населення.

РОЗДІЛ 1. ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА ОРГАНІВ УПРАВЛІННЯ

1.1. Понятійний апарат організації і управління фізичною культурою

У вітчизняній і закордонній літературі теорія понять, пов'язана з організацією й управлінням, представлена на підставі розвитку організаційно-управлінської науки. У сучасних умовах, коли зростає роль фізичної культури і спорту в суспільстві, особливе значення в організаційно-управлінській науці здобувають аспекти, пов'язані з збереженням здоров'я людини, індивідуальності особистості, з розвитком рухових здібностей, з підвищенням життєвої активності, із продовженням людського життя, зі збільшенням рівня спортивної майстерності, із установленням спортивних зв'язків на місцевому, регіональному, державному і міжнародному рівнях. Справа у тому, що при визначенні ціннісних орієнтацій, установлення взаємозв'язків окремих частин організованої системи і її функцій, усе більше уваги приділяється визначеному наборові понять, що досить широко вживаються в теорії і практиці організації і управління. В останні роки найбільш значимими виділяються наступні поняття: «організація», «управління», «менеджмент», «структура управління», «механізм управління», «система управління», «процес управління», «суб'єкт управління», «об'єкт управління».

Поняття «організація» розглядається як внутрішня упорядкованість, погодженість взаємодій окремих частин цілого, обумовлених відповідною структурою. Конкретні організації в сфері фізичної культури і спорту (від спортивної команди до міжнародних спортивних організацій) – це об'єднання людей і координація різних функцій, спрямованих на досягнення єдиної мети відповідно до законів, правил, що існують у положенні та статуті.

«Управління» – це функція організованої системи, цілеспрямована на вплив суб'єкта на об'єкт, з метою

координації діяльності, що забезпечує збереження структури відповідної системи (соціальної, біологічної, технічної). У центрі концепції «управління» знаходиться людина, що розглядається як вища цінність будь-якої організації.

«Структура управління» – (від лат. – побудова) розглядається як внутрішня побудова організованої системи, що представляє єдність стійких взаємозв'язків між її елементами. Для структуроутворення управління в сфері фізичної культури і спорту характерний не стільки спадкоємний взаємозв'язок, скільки різний ступінь супідрядності і взаємозалежності однієї ланки управління від іншого.

«Механізм управління» – це упорядкований стан, що припускає зміну або тимчасову рівновагу між окремими процесами підсистем управління.

«Процес управління» (від лат. – походження) – це взаємодія керівника і виконавця, спрямована на послідовну зміну в керованому об'єкті. Сучасний процес управління в сфері фізичної культури і спорту визначається як дії, що здійснюються на основі наступних принципів:

- раціонального використання модернізованих форм управління в організованих структурах;
- досягнення ефективності в спільній діяльності керуючого і керованого;
- раціоналізації в практиці управління на основі результатів відповідних науково-теоретичних досліджень.

«Суб'єкт управління» – це керівник або орган управління, діяльність якого спрямована на виконавця. Оскільки управління – свідома діяльність, то суб'єктом завжди буде людина або група людей. У сфері фізичної культури і спорту суб'єктом управління можуть бути різні спортивні організації, управління, комітети, фізкультурно-спортивні клуби, ради колективів фізичної культури, тренерські ради, окремі особи – педагоги, спортсмени, судді, голови комітетів, завідувачі відділами спортивних колективів й т. ін.

«Об'єкт управління» – це виконавець розпоряджень, команд, що надходять від суб'єкта управління. Це та частина

середовища, на яку спрямований управлінський процес. Об'єкт і суб'єкт управління утворюють єдиний організм – управлінську систему, у якій суб'єкт – керуюча підсистема, а об'єкт – керована.

Отже, виходячи із теоретичних понять організації і управління в галузі фізичної культури можна зробити узагальнюючий висновок, що *організація і управління фізичною культурою та спортом – це навчальна і наукова дисципліна, яка вивчає сфери, напрями, форми організації спортивної, спортивно-масової, фізкультурно-оздоровчої роботи різних груп населення та їх управління.*

1. 2. Основні терміни і поняття

Виробнича фізична культура – раціонально визначена та методично обґрунтована система оздоровчих, професійно-прикладних фізкультурних заходів, спрямованих на збереження і підвищення здатності людини до трудової діяльності на виробництві.

Дитячо-юнацька спортивна школа (ДЮСШ) – профільний позашкільний навчальний заклад, основним напрямком діяльності якого є спорт, що забезпечує у позаурочний та поза навчальний час пошук, розвиток та підтримку обдарованих вихованців, створення необхідних умов для максимальної реалізації їхніх здібностей в обраному виді спорту.

Колектив фізкультури – це самодіяльна громадська організація трудового колективу підприємства, учнів навчального закладу чи установи.

Масовий спорт (спорт для всіх) – діяльність суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, спрямована на забезпечення рухової активності людей під час їх дозвілля для зміцнення здоров'я.

Масові спортивні заходи – свято і воно повинно проходити в святковій атмосфері з відповідним оформленням і організацією.

Масові фізкультурно-спортивні заходи – це ігрова діяльність, учасники якої з урахуванням віку, статі, рівня фізичної підготовленості, мають приблизно однакові можливості в досягненні перемоги в доступних їм вправах.

Національний Олімпійський комітетом України (НОК України), є незалежною, неурядовою, громадською організацією, яка керується законодавством України, Олімпійською хартією та власним статутом. Олімпійський рух в Україні координується Національним Олімпійським комітетом.

Не олімпійський спорт – напрям спорту, пов'язаний з організацією та проведенням спортивних змагань з не олімпійських видів спорту та підготовкою спортсменів до цих змагань.

Олімпійський спорт – напрям спорту, пов'язаний з організацією та проведенням спортивних змагань з олімпійських видів спорту та підготовкою спортсменів до цих змагань.

Організація – поняття, що використовується в соціальному управлінні для характеристики однієї з його основних функцій. Поняття «управління» і «організація » співвідноситься, як загальне і приватне. Перше з цих понять ширше і включає в себе організацію.

Організаційна структура управління фізичної культури і спортом – найважливіша організаційна характеристика фізичної культури, як соціальної галузі. Організаційна структура характеризує всю сукупність державних органів і різних громадських організацій, що здійснюють фізичне виховання,
фізкультурно-оздоровчу та спортивну роботу.

Організатор фізкультурно-оздоровчих або спортивних заходів – юридична (юридичні) або фізична (фізичні) особа (особи), яка (які) ініціювала (ініціювали) та проводить (проводять) фізкультурно-оздоровчі або спортивні заходи та здійснює (здійснюють) організаційне, фінансове та інше забезпечення підготовки і проведення цих заходів.

Паралімпійський спорт – напрям спорту, пов'язаний з організацією та проведенням спортивних змагань з видів спорту інвалідів та підготовкою спортсменів до цих змагань.

Положення про змагання – головний нормативно-управлінський документ, що регламентує відносини між провідною організацією, суддями і учасниками змагань і на основі якого здійснюється проведення змагання.

Спартакіади – масові комплексні заходи, що широко застосовуються в навчальних закладах, за місцем проживання населення, в спортивних клубах, таборах відпочинку.

Спеціалізована дитячо-юнацька спортивна школа (СДЮСШ) – профільний позашкільний навчальний заклад, основним напрямком діяльності якого є спорт, що забезпечує підготовку спортсменів вищих спортивних розрядів, які є резервом для поповнення збірних юнацьких та юніорських команд України з окремих видів спорту.

Спорт інвалідів – напрям спорту, пов'язаний з організацією та проведенням спортивних змагань з видів спорту інвалідів та підготовкою спортсменів до цих змагань.

Спортивна діяльність – заходи, що здійснюються суб'єктами сфери фізичної культури і спорту для розвитку спорту.

Спортивна федерація (асоціація, спілка, об'єднання, тощо) – громадська організація фізкультурно-спортивної спрямованості, що створюється для розвитку відповідного виду спорту і керується у своїй діяльності Конституцією України, законами, іншими нормативно-правовими актами України та своїм статутом.

Спортивне змагання – захід, що проводиться організатором спортивних заходів з метою порівняння досягнень спортсменів та визначення переможців відповідно до правил спортивних змагань з видів спорту та затвердженого організатором спортивних заходів положення (регламенту) про ці змагання, що відповідає визначеним центральним органом виконавчої влади у сфері фізичної культури і спорту вимогам.

Спортивний клуб – громадська організація фізкультурно-спортивної спрямованості у формі об'єднання фізичних або юридичних осіб, що створюється з метою розвитку фізичної культури та спорту.

Спортивні заходи – спортивні змагання, або навчально-тренувальні збори.

Спорт – діяльність суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, спрямована на виявлення та уніфіковане порівняння досягнень людей у фізичній, інтелектуальній та інших видах підготовленості шляхом проведення спортивних змагань та відповідної підготовки до них. Спорт має такі напрямоки: дитячий спорт, дитячо-юнацький спорт, резервний спорт, спорт вищих досягнень, професійний спорт, спорт ветеранів, олімпійський спорт, не олімпійський спорт, спорт інвалідів тощо.

Спортивне змагання – захід, що проводиться організатором спортивних заходів з метою порівняння досягнень спортсменів та визначення переможців відповідно до правил спортивних змагань з видів спорту та затвердженого організатором спортивних заходів положення (регламенту) про ці змагання, що відповідає визначеним центральним органом виконавчої влади у сфері фізичної культури і спорту вимогам.

Спортивна діяльність – заходи, що здійснюються суб'єктами сфери фізичної культури і спорту для розвитку спорту.

Спортсмен – фізична особа, яка систематично займається певним видом (видами) спорту та бере участь у спортивних змаганнях.

Установа фізичної культури – державна чи громадська організація, що складається з певного штату фахівців фізичної культури та спорту та адміністрації, що здійснює фізичне виховання, спортивну або фізкультурно-оздоровчу роботу.

Фізкультурно-оздоровча діяльність – заходи, що здійснюються суб'єктами сфери фізичної культури і спорту для розвитку фізичної культури.

Фізкультурно-спортивні послуги – організація та проведення суб'єктами сфери фізичної культури і спорту фізкультурно-оздоровчої діяльності та/або фізкультурно-спортивної реабілітації неповносправних людей або підготовки спортсменів до змагань з видів спорту, визнаних в Україні.

Фізкультурно-спортивна реабілітація – система заходів, розроблених із застосуванням фізичних вправ для відновлення здоров'я особи та спрямованих на відновлення і компенсацію за допомогою занять фізичною культурою і спортом функціональних можливостей її організму для поліпшення фізичного і психологічного стану.

Фізична рекреація – соціальне корисне використання фізичних вправ, ігор, туризму, природних факторів з метою активного відпочинку, розваги, одержання задоволення, відновлення сил.

Фізичне виховання – система соціально-педагогічних заходів, спрямованих на зміцнення здоров'я, загартування організму, гармонійний розвиток форм, функцій і фізичних можливостей людини, формування життєво важливих рухових навичок і вмінь.

Фізичне виховання різних груп населення – напрям фізичної культури, пов'язаний з процесом виховання особи, набуттям нею відповідних знань та умінь з використання рухової активності для всебічного розвитку, оздоровлення та забезпечення готовності до професійної діяльності та активної участі в суспільному житті.

Фізкультурно-оздоровча діяльність – заходи, що здійснюються суб'єктами сфери фізичної культури і спорту для розвитку фізичної культури.

Фізкультурно-оздоровчий комбінат (ФОК) – тип госпрозрахункових організацій, які створюються для надання платних фізкультурно-оздоровчих і лікувально-профілактичних послуг населенню.

Фізкультурно-спортивна реабілітація – система заходів, розроблених із застосуванням фізичних вправ для відновлення здоров'я особи та спрямованих на відновлення і

компенсацію за допомогою занять фізичною культурою і спортом функціональних можливостей її організму для поліпшення фізичного і психологічного стану.

Фізкультурно-спортивне товариство – громадська організація фізкультурно-спортивної спрямованості, що створюється громадянами України з метою сприяння розвитку фізичної культури та спорту.

Фізкультурний рух – це добровільне заняття населення спортом, основане на фізкультурно-спортивних інтересах, що проводиться в організованих формах і самостійно, участь у масових фізкультурно-спортивних заходах, а також у громадській фізкультурній роботі.

Фізична досконалість – характеризує кінцеву ціль у функціонуванні цілої галузі фізичної культури і спорту.

Школа вищої спортивної майстерності (ШВСМ) – це позашкільний навчальний заклад, основним напрямком якого є спорт, що забезпечує підготовку спортсменів вищих категорій до складу національних збірних команд України з відповідних видів спорту.

1. 3 Структура державних і не державних органів управління

Державні органи управління, до компетенції яких входить фізична культура, *умовно можна поділити на три групи:* органи загальної, відомчої та спеціальної компетенції *До першої з названих груп* відносяться такі, що у своїй діяльності розглядають та вирішують питання із різних сфер життя нашої країни, в тому числі фізичної культури. Найголовнішим представником органів управління загальної компетенції є Верховна Рада України. Це Вищий орган законодавчої влади, який приймає законодавчі акти, що регулюють розвиток фізичної культури та спорту в країні. Так, Верховною Радою України у грудні 1993 року прийнято Закон України "Про фізичну культуру і спорт", який є

законодавчою базою функціонування всіх підсистем фізичної культури. Крім названого закону, Верховною Радою прийнято ще ряд законів, у яких йдеться про фізичну культуру (про охорону здоров'я, працю, освіту та ін.)

У складі Верховної Ради України діє депутатська комісія у справах молоді, спорту і туризму. Вона вивчає проблеми, бере участь у розробці рішень Ради, організовує роботу з їх виконання, здійснює контроль. Аналогічні функції виконують Ради народних депутатів обласного, міського та районного рівнів. Крім того, Ради народних депутатів, регіональні адміністрації формують склад та керують діяльністю відповідних комітетів фізичної культури та спорту державних органів спеціальної компетенції.

Рішення Рад народних депутатів носять законодавчий характер і є обов'язковими для всіх фізкультурних організацій, що розташовані на їх території. Зміст роботи депутатських комісій визначається планом роботи, у якому враховуються пропозиції депутатів і накази виборців.

Другу групу державних органів, в компетенції яких знаходяться питання фізичної культури, складають органи відомчої компетенції. До її складу входить ряд міністерств і відомств та їх органи на місцях. До другої групи відносяться Міністерство освіти та науки України, Міністерство охорони здоров'я, Міністерство культури, Міністерство оборони, Комітет Національної безпеки, Міністерство внутрішніх справ та інші.

Для керівництва розвитком фізичної культури в рамках міністерств утворені відповідні управлінські структури. Так у системі Міносвіти України діє Управління з фізичної культури і спорту, яке є державною (бюджетною) організацією. Управління керує розвитком фізичної культури серед дітей, учнівської та студентської молоді. Відповідні осередки існують в областях.

Третю групу органів державного управління складають органи спеціальної компетенції. До цієї групи входять Міністерство України у справах сім’ї, молоді і спорту, на

обласних, міських, районних рівнях – комітети, відділи, управління, сектори.

Міністерство України у справах сім'ї, молоді і спорту – є центральним органом державної виконавчої влади, підвідомчим Кабінету Міністрів України. Міністерство забезпечує реалізацію державної політики з питань молоді, фізичної культури і спорту, несе відповідальність за їх розвиток. У межах своєї компетенції Міністерство організує виконання актів законодавства України і здійснює систематичний контроль за їх виконанням.

Громадські органи управління фізичною культурою і спортом доповнюють державні форми організації фізичного виховання, сприяють залученню широких мас населення до рішення завдань, пов'язаних з оздоровчою фізичною культурою, розвитком масового, професійного та олімпійського, паралімпійського, дефлімпійського спорту.

Громадські органи управління здійснюють координують розвиток фізичної культури і спорту з урахуванням територіально-відомчого принципу. Керівні і виконавчі органи управління формуються за принципом виборності знизу доверху від низового колективу до центральних органів, шляхом висування кандидатур і проведення виборів на загальних зборах, конференціях, пленумах – обираються відповідні органи і визначається їх кількісний склад.

Громадські органи управління фізичною культурою і спортом (колективи фізичної культури, спортивні і фізкультурно-оздоровчі клуби) у своїй діяльності спираються на фізкультурний актив, створюють різні комісії, федерації з видів спорту, з метою стимулювання росту ділової кваліфікації фізкультурних кадрів, підвищення відповідальності, інформуються вищестоящі фізкультурні органи про проведену роботу та ін. Спортивні товариства мають свою символіку (прапор, емблему, членські квитки, нагрудні значки, спортивну форму й т. ін.). Найменування громадських спортивних організацій змінюються –

з'являються нові, деякі з організацій тимчасово припиняють своє існування, потім знову відроджуються, окремі з них цілком припиняють свою діяльність.

Фінансуються громадські органи управління фізичною культурою і спортом з різних джерел – частково з держбюджету, профспілкових організацій, доходів виробничої, господарської, видавничої, комерційної діяльності, спонсорів, організованих виставок, лекцій, лотерей, аукціонів, спортивних заходів, особистих внесків, соціального страхування, місцевих бюджетів, від експлуатації спортивних споруд і інших різних платних послуг.

Серед значної кількості громадських організацій, в останні роки істотні *соціальні завдання вирішуються Національним Олімпійським Комітетом України (НОК),* що створений 22 грудня 1992 р. Генеральною асамблеєю засновників і остаточно визнаний Міжнародним Олімпійським Комітетом у вересні 1993 р, як самостійна громадська організація. НОК функціонує відповідно до типового статуту НОК Олімпійської Хартії. Очолює НОК президент і три віце-президенти. Члени НОК обираються на чотири роки. У їхньому складі: представники від областей (це голови управлінь з фізичної культури і спорту облдержадміністрацій), міст Києва і Севастополя, представники національних федерацій з видів спорту, представники громадських організацій і окремих громадян України, що сприяють розвиткові Олімпійського руху – це почесні, заслужені спортсмени, тренери, працівники фізичної культури і спорту, спонсори.

Діяльність НОК багатопланова і багатогранна. В останні роки яскраво виражена нова тенденція, відповідно до якої подальший розвиток Олімпійського руху зв'язується з його комерціалізацією і спортивною професіоналізацією. Це

супроводжується великими витратами на організацію і управління сучасним Олімпійським рухом.

На сучасному етапі основними державними і частковими джерелами фінансування НОК є:

- надходження з держбюджету України, від спортивних суспільних, відомчих та інших організацій;
- надходження бюджетних засобів МОК;
- спонсорські засоби фірм, приватних осіб;
- надходження від ліцензування – продажу прав використання символіки НОК;
- відрахування від продажу лотерей, комерційної діяльності, продажу квитків на окремі спортивні заходи і прав на телетрансляцію;
- доходи від лекційної, рекламно-видавничої діяльності, від продажу Олімпійських монет та ін.

Таким чином, в останні роки, структура фінансування НОК, як і інших громадських організацій у сфері фізичної культури і спорту стала якісно іншою. Часто випадки використання фінансових джерел, що не мають безпосередніх відносин до спортивної діяльності. Це одержання доходів від речових і автомобільних ринків, розміщених на території спортивних споруджень, від організаційних виробничих підприємств, від здачі в оренду спортивних баз, від організації виставки, від доходів з нерухомості (автостоянки, гаражі), від продажу продукції спонсорів.

З переходом до ринкових відносин, що веде роль у управлінні фізичною культурою, спортом і туризмом у цілому зберігають різного роду державні структури (мерії, адміністрації, виконавчі комітети міст, областей, районів). Але з розвитком ринкової системи необхідний загальний контроль для захисту від можливих висновків спонсорських і торговельних угод,

що суперечили б завданням розвитку національного фізкультурного руху в Україні.

З економічної точки зору фізична культура як галузь народного господарства відноситься до невиробничої сфери, а діяльність фізкультурних організацій і кожного працівника безпосередньо не направлена на створення суспільного матеріального продукту і національного доходу. *Мета їх діяльності полягає у створенні фізкультурно-спортивних послуг,* які сприятимуть задоволенню потреб у фізичному розвитку і удосконаленні, за допомогою чого розширюються можливості для розвитку матеріального виробництва. Проте усередині галузі існують свої власні джерела фінансування і накопичення грошових коштів. До них відносяться:

1. Прямі асигнування з державного бюджету (загальнодержавного і місцевого);
2. Непряме бюджетне фінансування (асигнування міністерств і відомств, що знаходяться на бюджетному фінансуванні);
3. Асигнування з профспілкового бюджету (19-23 %);
4. Відрахування кооперативних організацій;
5. Власні накопичення фізкультурних організацій від надання платних послуг, проведення спортивно-масових заходів, комерційної діяльності;
6. Реалізація спортивних виробів, виготовлених на підприємствах, що знаходяться у підпорядкуванні фізкультурних організацій.
7. Видавнича діяльність;
8. Проведення грошових лотерей;
9. Збори вступних членських внесків;
10. Надходження від доходів житлово-комунальних господарств;
11. Спонсорські і меценатські надходження.

1. 4 Сфери та напрямки впровадження фізичної культури

Відповідно до Програми діяльності Кабінету Міністрів України визначено пріоритетні напрями подальшої роботи Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту щодо розвитку фізичної культури і спорту:

- підвищення координованості дій зацікавлених органів виконавчої влади та громадських організацій фізкультурно-спортивної спрямованості;
- підготовка пропозицій щодо удосконалення нормативно-правового забезпечення розвитку фізичної культури і спорту;
- забезпечення розвитку інфраструктури фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи серед широких верств населення та фізкультурно-спортивної реабілітації інвалідів;
- створення та забезпечення функціонування мережі сучасних центрів олімпійської підготовки національних збірних команд України, Національного центру паралімпійської і дефлімпійської підготовки та реабілітації інвалідів України у м. Євпаторії, Західного реабілітаційно-спортивного центру;
- удосконалення системи дитячо-юнацького та резервного спорту, покращення матеріально-технічного та фінансового стану відповідних закладів;
- підвищення престижності роботи спортивних тренерів, зростання розмірів стимулювання їх праці та успішних виступів спортсменів на офіційних міжнародних змаганнях з урахуванням досвіду інших країн;

- вживання заходів щодо збільшення кількості та покращення стану спортивних споруд для потреб масового спорту та спорту вищих досягнень,запровадження їх сертифікації;
- сприяння розвитку вітчизняної спортивної індустрії;
- удосконалення системи фінансового та матеріально-технічного
  забезпечення науково-дослідних робіт з актуальних проблем розвитку фізичної культури і спорту;
- підтримка розвитку спортивної медицини, активізація антидопінгової діяльності у спорті;
- поступове наближення обсягів фінансування розвитку фізичної культури і спорту до провідних країн світу за рахунок збільшення видатків з бюджетів усіх рівнів та позабюджетного фінансування шляхомзалучення спонсорських коштів та інвестицій, частини прибутків вітчизняних виробників алкогольної і тютюнової продукції, ігорного бізнесу, запровадження спортивної лотереї.

З усіх засобів, які використовують у фізичному вихованні і спорті, можна виділити такі напрями:

- гігієнічний;
- оздоровчо-рекреативний (відновлювальний);
- загально-підготовчий;
- спортивний;
- професійно-прикладний і лікувальний.

Гігієнічний. Ранкова гігієнічна гімнастика, загартовування (водою, повітрям), режим (праці, відпочинку і харчування), оздоровчі прогулянки (біг, плавання, ходьба на лижах та ін.).

Оздоровчо-рекреативний. Передбачає використання засобів фізичного виховання і спорту в колективній організації

відпочинку з метою відновлення, зміцнення здоров'я після робочого дня.

Загально-підготовчий. Це всебічна фізична підготовка та її підтримка протягом багатьох років. Використовуються різні вправи практично з усіх видів спорту. З цього напрямку можна організовувати спеціальні секції і проводити спортивні змагання (поліатлон, триатлон та ін.).

Спортивний. Припускає систематизоване спеціалізоване заняття одним з видів спорту в навчальних групах спортивного вдосконалення. Участь у змаганнях, робота у спортивних секціях, клубах та індивідуальна спортивна діяльність.

Професійно-прикладний. Обумовлює використання засобів фізичного виховання і спорту для підготовки до роботи з обраної спеціальності з урахуванням особливостей професії, що отримується, а також для якісної підготовки допризовників.

Лікувальний. Використовує фізичні вправи, загартовування, гігієнічні заходи, реабілітацію. Засобами вважаються раціональний режим життєдіяльності, природні чинники, загартувальні процедури, лікувальний масаж, механотерапія (використання спеціальних тренажерів для відновлення рухової функції), а також велика кількість різноманітних вправ. Використання цих засобів повинно супроводжуватися лікувальним контролем з чітким урахуванням індивідуальних особливостей тих, хто займається.

Спортивно-масова робота з фізичної культури та спорту, як правило, є плановою. Для планування використовуються різні методичні прийоми: розробка програми, яка визначає зміст діяльності, терміни і виконавців (план роботи оргкомітету, ради колективу фізкультури й т. ін.); складання моделі діяльності (функціональна модель управління, модель

науково-дослідної роботи тощо); розробка сценарію (парад, фізкультурне свято, спортивний вечір й т. ін.); регламентування дій (положення про конкурс, змагання й ін.); цільове комплексне планування (план розвитку фізичної культури та спорту у місті, у закладі, на виробництві тощо).

1. 5 Правова і програмно-нормативна база розвитку масової фізичної культури

Діяльність у сфері фізичної культури в Україні, як і будь-яка інша діяльність в межах держави, регулюється відповідними Законами і розробленими на їх підставі підзаконними актами: постановами, указами, рішеннями, програмами, наказами, інструкціями, статутами, положеннями тощо. Прийняття Верховною Радою України відповідного Закону, як правило, супроводжується постановою про порядок введення цього закону в дію. Постановою передбачається створення найнеобхідніших підзаконних актів, які утворюють механізм функціонування прийнятого Закону. Інші підзаконні акти складаються державними органами управління різних рівнів і стосуються питань, що належать до їхньої компетенції. Підзаконні акти не можуть перечити положенням, викладеним у Законі, як і Закони не повинні суперечити один одному.

На кожну галузь діяльності діє вся сукупність Законів України, проте визначальними є закони про дану конкретну галузь. Так, на вирішення конкретних питань фізкультурно-спортивної діяльності впливають законодавчі акти економіки, освіти, медицини та інших галузей. Але основним для галузі фізичної культури і спорту є Закон України «Про фізичну культуру і спорт» (1993 р.). Крім цього Закону, для сфери фізичної культури важливими є Укази Президента України

«Про державну підтримку розвитку фізичної культури і спорту в Україні» (1994 р.) та «Про додаткові заходи щодо державної підтримки розвитку фізичної культури і спорту в Україні» (2002 р.); «Про розвиток олімпійського руху в Україні» (1992 р.); Цільова комплексна програма «Фізичне виховання – здоров'я нації» (1998 р.); Державні тести і нормативи оцінки фізичної підготовленості населення України (1996 р.); Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту (2004 р.); Постанови Кабінету Міністрів України про підготовку спортсменів України до Ігор Олімпіад та зимових Олімпійських ігор тощо. Зупинимося детальніше на аналізі окремих законодавчих документів.

Закон України «Про фізичну культуру і спорт» було прийнято Верховною Радою України 24 грудня 1993 р., як результат законодавчої ініціативи Міністерства України в справах молоді і спорту та депутатської комісії ВР України в справах молоді і спорту. До його підготовки були залучені провідні фахівці галузі. Проект Закону обговорювався в регіонах України, на Колегії Мінмолодьспорту України, в спортивних організаціях, товариствах, що дало можливість внести до нього відповідні зміни і доповнення, врахувати нагромаджений в Україні та інших країнах передовий досвід. На заключному етапі до роботи над проектом були залучені досвідчені юристи та депутати. Проект Закону було обговорено і схвалено в парламентських комісіях. Подібний Закон прийнято в Україні вперше, що свідчить про увагу до проблем галузі з боку Верховної ради, Президента держави, виконавчих структур влади. У 1999 році до Закону були внесені деякі зміни і доповнення. Закон визначає загальні правові, соціальні, економічні та організаційні основи розвитку фізичної культури і спорту, визначає участь державних органів, посадових осіб, організацій, підприємств,

установ у зміцненні здоров'я громадян засобами фізичної культури.

Закон має вісім глав: І глава – Загальні положення (7статей); ІІ глава – Сфери і напрямки впровадження фізичної куль тури (8 статей); ІІІ глава – Спорт – особлива сфера фізкультурної діяльності (10 статей); ІV глава – Державне управління в сфері фізичної культури і спорту (7 статей); V глава – Самоврядування в сфері фізичної культури і спорту (4 статті); V -А глава – Національна спортивна федерація (6 статей); V-Б глава – Фізкультурно-спортивні товариства (3 статті); VІ глава – Заключні положення (5 статей).

У І главі Закону йдеться про визначення понять фізичної культури і спорту, про завдання фізичної культури, державне регулювання в сфері фізичної культури. Важливим є те, що основним показником стану фізичної культури і спорту є рівень здоров'я і фізичного розвитку населення. Тобто визначальним названо не процес і показники, які його характеризують (масовість, спортивні досягнення, рівень забезпеченості), а кінцевий результат – рівень здоров'я. Цей, на перший погляд, незначний запис у ст.6 істотно змінює підходи до організації фізичного виховання.

Основними напрямками впровадження фізичної культури ст. 8 вказаного Закону визначає такі:

1. Фізкультурно-оздоровча діяльність.
2. Фізичне виховання.
3. Масовий фізкультурно-спортивний рух.

У подальших статтях цього розділу розшифровується зміст роботи в названих напрямках у різних сферах діяльності: виробничій, соціально-побутовій, навчально-виховній, серед інвалідів, в масовому спорті тощо. *Особливо важливими є деякі нормативні вимоги Глави ІІ Закону.* Ось найосновніші:

1. В середніх загальноосвітніх навчально-виховних закладах уроки фізкультури проводяться не менше 3 разів в тиждень.
2. Фізична підготовка військовослужбовців здійснюється у формі спеціальних занять обсягом не менше 4 разів на тиждень.
В складі педагогічних колективів дошкільних дитячих установ та інших закладів освіти передбачаються посади фахівців з фізичного виховання. В дошкільних закладах мають проводитися щоденні фізкультурно-оздоровчі заняття.

У III главі внормовуються питання спорту. Йдеться про спортивні змагання, про види спорту, про спортивну класифікацію, про гарантії підвищення спортивної кваліфікації, про спорт вищих досягнень, про національні збірні команди, про спортивне суддівство, про професійну діяльність у спорті, про спортивні відзнаки.

Питання державного управління у сфері фізичної культури і спорту вирішуються в IV главі. Законом передбачено, що центральний орган державного управління фізичною культурою розробляє, а Кабінет Міністрів України (Президент) затверджує Державну програму розвитку фізичної культури і спорту. Кабінет Міністрів України затверджує систему програмно-оціночних нормативів і вимог щодо фізичного розвитку населення. Рівень фізичного розвитку визначається органами охорони здоров'я.

Самоврядування у сфері фізичної культури і спорту врегульовується в главі V Закону. В ній розглянуто стосунки держави з Національним олімпійським комітетом України, Національними спортивними федераціями; питання господарсько-комерційної діяльності фізкультурних організацій. Вказується (ст. 33), що громадські фізкультурно-спортивні організації та їх об'єднання керуються в своїй діяльності також Законом «Про об'єднання громадян».

Статями 34 і 35 передбачена можливість отримання від держави матеріально-фінансової допомоги.

Цільова комплексна програма «Фізичне виховання – здоров'я нації» затверджена Указом Президента України у 1998 році. Цим Указом також:

- зобов'язано виконкоми місцевих Рад розробити регіональні програми розвитку фізичної культури;
- засновано 100 президентських стипендій для перспективних спортсменів України;
- зобов'язано Кабінет Міністрів України:

- вирішити питання про матеріальні винагороди для чемпіонів та призерів Олімпійських ігор, чемпіонів світу, Європи;
- забезпечити фінансування участі збірних команд України в міжнародних змаганнях.

Головною метою Цільової програми є створення необхідних соціально-економічних, нормативно-правових, організаційно-технічних умов щодо підвищення життєздатності сфери фізичної культури і спорту та адаптації її до ринкових відносин.

Основними завданнями програми є: зміцнення здоров'я населення на принципах здорового способу життя; посилення впливу фізичної культури на підвищення продуктивності праці та обороноздатності; сприяння економічному і соціальному прогресу; утвердження міжнародного авторитету України. *Найважливішими напрямками розвитку фізичної культури Програма стверджує такі:* - фізичне виховання у навчально-виховній сфері; - фізкультурно-оздоровча робота у виробничій і соціальні побутовій сфері; - фізична підготовка військовослужбовців; - фізкультурно-оздоровча та спортивна діяльність серед інвалідів; - спорт вищих досягнень.

Найсуттєвішими заходами щодо реалізації напрямків розвитку фізичної культури є: 1. У навчально-виховній сфері:

- встановлення державних вимог до фізичного виховання дітей;

- забезпечення обґрунтованих обсягів рухової активності (в дошкільних виховних закладах – щоденно, в середніх навчальних закладах – не менше 3 год., у вищих навчальних закладах – не менше 4 год. на тиждень);

- розробка системи тестів і оціночних нормативів і вимог до фізичного розвитку та рівнів фізичної підготовки;

- введення єдиного «паспорта – здоров'я»;

- введення заліків з фізичної культури в середніх освітніх закладах (5, 9, 11 класи) та професійно-технічних і вищих навчальних закладах;

- створення умов для фізкультурних занять в закладах післядипломної освіти;

- розроблення нормативів кадрового, фінансового, матеріально-технічного забезпечення фізичного виховання;

- організація «шкіл здоров'я» при диспансерах, поліклініках, виховних закладах. *2. У соціально-побутовій сфері:*

- передбачити посади спеціалістів з фізкультурно-оздоровчої роботи в штатних розписах міністерств і відомств;

- запровадити критерії оцінки розвитку фізичної культури;

- рекомендувати ввести посади організаторів фізкультурно-оздоровчої роботи на підприємствах і установах з кількістю працівників понад 500 осіб (поза залежністю від форм власності);

- запровадити нормативи фінансування розвитку фізичної культури з фондів соціального розвитку;

- створювати автоматизовані діагностичні центри при спортивних клубах, профілакторіях і т. п.;

- ввести обов'язкові заняття з фізичної культури для працюючих в екстремальних умовах (авіатори, водії локомотивів, служб рятування тощо);

- розробити програми самостійних занять фізичною культурою та комплекси вправ для різних демографічних груп населення;
- обладнати містечка здоров'я, пункти прокату спортінвентарю в парках культури і зонах відпочинку.

3. У підготовці військовослужбовців:
- розробити програмно-нормативне забезпечення фізичної підготовки особового складу військових формувань із врахуванням специфіки їхньої діяльності;
- розробити настановчу програму з фізичної підготовки в Збройних Силах;
- ввести у всіх військових формуваннях обов'язкові заняття фізичною підготовкою обсягом не менше 4 годин на тиждень;
- запровадити єдину систему контролю за рівнем фізичної підготовки військовослужбовців, особового складу правоохоронних органів, інших військових формувань;
- створити регіональні центри (табори) фізичної підготовки допризовників.

4. У роботі з інвалідами:
- впровадити науково-обґрунтовану систему організації занять фізичною культурою та спортом;
- розробити систему добору інвалідів для організації занять фізичною культурою і спортом;
- забезпечити обладнанням спортивні споруди для проведення фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи з інвалідами.

5. У спорті вищих досягнень:
- визначити пріоритетні види спорту, в яких спортсмени України спроможні на високі спортивні досягнення;
- удосконалити систему підготовки національних збірних команд України;
- розробити нормативно-правову базу, яка регламентуватиме професійну діяльність спортсменів і фахівців;

- здійснити заходи щодо створення належних умов членам та тренерам національних збірних команд.

Управління програмою (розділ V) здійснює Кабінет Міністрів України. Безпосередня організація і контроль за виконанням програми покладається на Держкомспорт України (нині Державний комітет України у справах молоді та спорту), окремі Міністерства та відомства. Органи державного управління виконавчої влади звітують перед Держкомспортом про хід виконання відомчих і територіальних програм розвитку фізичної культури та спорту.

Розвиткові фізичної культури і спорту в сільській місцевості присвячено ІІІ-й розділ Програми, що свідчить про особливу увагу до розвитку фізкультурно-спортивного руху в сільській місцевості. Програмою передбачається:

- реформування організаційних основ фізкультурного руху в сільській місцевості, створення територіальних фізкультур но-спортивних клубів;
- введення в штат сільських та селищних Рад посад організаторів фізкультурно-оздоровчої роботи (рекомендаційно);
- створення належної матеріально-технічної бази;
- підготовка фахівців фізичної культури і дійової системи фізкультурної просвіти;
- створення центрів олімпійської підготовки з видів спорту, які переважно культивуються в сільській місцевості (велосипедний, кінний, лижний тощо);
- надання сільському населенню в користування спортивні споруди за рахунок місцевих бюджетів;
- щорічне виділення коштів на роботу ФСТ «Колос».

Забезпечення розвитку фізичної культури і спорту здійснюватиметься в таких напрямках (розділ IV):

- науково-методичне забезпечення;
- медико-біологічне забезпечення;
- кадрове забезпечення;
- фінансове і матеріально-технічне забезпечення;
- інформаційне забезпечення;
- встановлення міжнародних зв'язків.

15 - 25 березня 2004 року в столиці України в м. Києві відбувся Перший спортивний конгрес України, головним підсумком якого було обговорення та визначення довгострокових орієнтирів подальшого розвитку фізичної культури і спорту в державі. ***Підсумковим документом Конгресу стала Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту (2004).***

Метою Доктрини є орієнтація українського суспільства на поетапне формування ефективної моделі розвитку фізичної культури і спорту на демократичних та гуманістичних засадах.

Важливим завданням Доктрини є забезпечення оптимальної рухової активності громадян у повсякденній діяльності, подолання недооцінки можливостей фізичної культури у формуванні здорового способу життя та зміцненні здоров'я (передусім серед молоді) та у розв'язанні інших важливих соціально-економічних проблем. Загалом зауважимо, що значна частина задекларованих положень в програмно-нормативних документах залишається невиконаною і деколи механічно переписується з одного в інший. На наш погляд, фактично не існує системи контролю за виконанням попередніх рішень. Разом з тим зазначимо, що в галузі фізичної культури і спорту сучасної України створено достатню програмно-нормативну базу для успішного й ефективного розвитку сфери.

1. 6 Державні вимоги до фізичного виховання

1. Загальні положення

1.1. Фізичне виховання відіграє важливу роль у формуванні молодого покоління, зміцненні і збереженні його здоров'я, підготовці до майбутньої професійної діяльності та захисту Батьківщини

1.2. *Державні вимоги до системи фізичного виховання дітей, учнівської і студентської молоді (далі - Вимоги) розроблені відповідно до Законів України "Про фізичну культуру і спорт" (3808-12), "Про освіту" (1060-12), Державної програми розвитку фізичної культури і спорту в Україні (334/94) і спрямовані на їх реалізацію.*

1.3. Метою Вимог є визначення ідеологічних, науково-методичних і організаційних основ фізичного виховання та створення оптимальних умов для його ефективного функціонування.

1.4. Вимоги виражають державну політику в галузі фізичного виховання в дошкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних та вищих закладах освіти, слугують основою для визначення головних напрямів удосконалення фізичного виховання молодого покоління.

1.5. Вимоги адресовані управлінським структурам, організаціям усіх рівнів, керівникам навчальних закладів, фахівцям з питань фізичного виховання дітей, учнівської і студентської молоді в системі освіти України. Вони є обов'язковими для дошкільних, середніх загальноосвітніх, професійно-технічних та вищих закладів освіти всіх форм власності.

2. Основні складові Вимог

2.1. Теоретичні основи фізичного виховання

2.1.1.Фізичне виховання дітей і молоді України є важливим компонентом гуманітарного виховання, спрямоване на формування у них фізичного та морального здоров'я, удосконалення фізичної і психічної підготовки до ведення активного життя, професійної діяльності та захисту Батьківщини.

2.1.2. Система фізичного виховання дітей і молоді України базується на принципах індивідуального і особистісного підходу, пріоритету оздоровчої спрямованості, широкого застосування різноманітних засобів і форм фізичного вдосконалення.

2.1.3. Стратегічними цілями фізичного виховання дітей і молоді є формування у них фізичного, морального і психічного здоров'я, усвідомленої потреби у фізичному вдосконаленні, розвитку інтересу і звички до самостійних занять фізкультурою і спортом, набуття знань і вмінь здорового способу життя.

2.1.4. Фізичне виховання дітей і молоді реалізується через фізкультурну освіту, фізичну підготовку, спортивне тренування, самостійні заняття та участь у масових фізкультурно-оздоровчих і спортивних заходах.

2.2. Організаційно-педагогічні основи фізичного виховання

2.2.1. Організаційно-педагогічну основу фізичного виховання дітей, учнівської і студентської молоді в системі освіти України складають:

- предмет "Фізична культура" – в загальноосвітніх і професійно-технічних закладах освіти;
- навчальна дисципліна "Фізичне виховання" – у вищих закладах освіти.

Вони вводяться як обов'язкові в дошкільних, середніх загальноосвітніх, професійно-технічних і вищих закладах освіти всіх типів і форм власності в обсязі, що визначається

державними стандартами освіти. Їх зміст визначається навчальними програмами, що ґрунтуються на принципах прогностичної педагогіки й враховують вікові, анатомо-фізіологічні та функціональні особливості дітей і молоді.

2.2.2. Фізичне виховання забезпечується відповідними дидактичними комплексами, сучасними науковими досягненнями, спеціальним методичним обслуговуванням, державною системою тестів для перевірки ефективності фізичного виховання, педагогічними кадрами, матеріально-технічною, правовою і нормативною базою та бюджетним фінансуванням.

2.2.3. Основними засобами фізичного виховання дітей і молоді є фізичні вправи, оздоровчі сили природи та гігієнічні фактори. При цьому забороняється використовувати засоби, що завдають шкоди фізичному і психічному здоров'ю дітей, учнів та студентів.

2.2.4. Основною організаційною формою фізичного виховання в усіх типах навчальних закладів є урок (заняття).

2.2.5. Заняття (урок) проводиться фахівцем фізичного виховання згідно з навчальним планом і програмами.

2.2.6. Крім уроків (занять) широко використовуються різноманітні позаурочні форми: фізкультурно-оздоровчі заняття в режимі дня, заняття у фізкультурних гуртках і спортивних секціях, групах загальної фізичної підготовки (ЗФП), групах лікувальної фізичної культури (ЛФК), спортивних школах, клубах за інтересами, спортивних класах, спортивних відділеннях вищих закладів, регіональних спортивних клубах, самостійні заняття фізичними вправами, виконання домашніх завдань з фізичної культури (фізичного виховання) та інше.

2.3. Нормативне забезпечення

2.3.1. Фізичне виховання дітей, учнівської і студентської молоді в дошкільних установах, загальноосвітніх школах, професійно-технічних і вищих закладах освіти регламентується і забезпечується системою державних нормативних показників, які є критеріями його ефективності і якості.

2.3.2. Для всіх типів дошкільних установ і навчальних закладів визначається:

- рекомендований обсяг рухового режиму;
- мінімальна кількість обов'язкових навчальних занять (в академічних годинах) на тиждень протягом усього періоду навчання;
- нормативи фізичної підготовленості;
- норми матеріально-технічного і фінансового забезпечення з розрахунку на одного вихованця дошкільної установи, учня, студента (курсанта);
- санітарно-гігієнічні норми проведення занять.

2.3.3. Кількість навчальних годин на тиждень з фізичного виховання (фізичної культури) для дошкільного виховання, загальної середньої, професійно-технічної і вищої освіти визначається затвердженими Державними стандартами освіти.

Нормативні показники затверджуються Кабінетом Міністрів України.

2.3.4. Крім нормативних показників, у процесі фізичного виховання і спортивного вдосконалення широко використовується система відомчих стандартів, які спрямовані на підвищення якості навчальних, позаурочних і поза аудиторних занять фізкультурою і спортом (стандарти навчальної документації, проведення практичних занять, обслуговування спортивних змагань тощо).

2.3.5. Рівень фізичної підготовленості дітей і молоді визначається державною системою тестів. Вони повинні відповідати міжнародним стандартам, бути науково обґрунтованими, організаційно і методично простими та доступними для вихователів дошкільних закладів, учителів фізичної культури, викладачів фізичного виховання навчальних закладів. Забезпечувати оперативне оцінювання фізичної підготовленості дітей і молоді.

2.4. Наукове забезпечення

2.4.1. Наукове забезпечення є органічною частиною системи фізичного виховання дітей і молоді, базовим елементом її удосконалення та підвищення професійної підготовленості фахівців.

Розвиток системи фізичного виховання потребує фундаментальних, теоретичних та прикладних досліджень і передбачає:

- розробку концепції подальшого розвитку науки в галузі фізичної культури і спорту, впровадження нових форм організації і управління науковою діяльністю у сфері фізичного виховання;
- створення банку даних наукових розробок, виконаних в Україні в попередні роки;
- розробку програми актуальних напрямків наукових досліджень з фізичної культури і спорту;
- розробку програмно-нормативних основ фізичного виховання дітей, учнівської і студентської молоді з урахуванням впливу несприятливих екологічних факторів;
- створення комп'ютерних технологій для розробки індивідуальних фізкультурно-оздоровчих програм і планів спортивної підготовки;

- створення мережі регіональних науково-дослідних центрів, наукових лабораторій;
- матеріальне і моральне стимулювання науковців і наукових колективів, авторів підручників, навчальних посібників та інших навчально-методичних розробок.

2.4.2. Важливе значення у підвищенні ефективності наукових досліджень має:

- системне планування наукових розробок;
- регулярне проведення регіональних, державних і міжнародних конкурсів на кращу науково-дослідну роботу, наукових семінарів, конференцій, конгресів, симпозіумів, «круглих столів»;
- різноманітні форми кооперування наукових досліджень та підтримки розробок комплексних тем;
- удосконалення системи управління та стимулювання наукової діяльності в сфері фізичної культури і спорту;
- створення законодавчої і нормативної бази.

2.5. Методичне забезпечення

2.5.1. Процес фізичного виховання дошкільників, учнівської і студентської молоді забезпечується підручниками, навчальними посібниками, дидактичними матеріалами, методичними розробками, пізнавальною і художньою літературою, наочними та технічними засобами навчання, спортивними словниками, енциклопедіями, нормативними і довідковими інформаційними виданнями з питань фізкультурної освіти, фізичного виховання і спортивного тренування.

2.5.2. Підвищенню ефективності методичного забезпечення процесу фізичного виховання і спортивного тренування сприяє:

- створення навчальних радіо-та телепередач;
- випуск науково-методичних журналів;

- розробка і використання комп'ютерних навчальних і тренувальних програм, комп'ютеризація навчально-методичної літератури;
- проведення семінарів, науково-практичних конференцій, планова перепідготовка і стажування вчителів, викладачів, тренерів.

2.6. Медичне забезпечення

2.6.1. Фізичне виховання дітей і молоді в усіх його формах передбачає:

медичне обслуговування;

- лікарський контроль;
- лікарсько-педагогічні спостереження;
- диспансеризацію;
- розподіл дітей, учнів і студентів на медичні групи.

2.6.2. Наявність у дошкільних установах і навчальних закладах усіх типів і форм власності потрібної кількості медичних працівників.

2.6.3. Створення в закладах освіти постійно діючих груп лікувальної фізичної культури і фізичної реабілітації та регулярне проведення з ними занять.

2.7. Кадрове забезпечення

2.7.1. Фізичне виховання в системі освіти здійснюється: штатними фахівцями фізичного виховання дошкільних установ, учителями і викладачами фізичної культури загальноосвітніх шкіл та професійно-технічних закладів освіти, викладачами фізичного виховання вищих закладів освіти, тренерами дитячо-юнацьких спортивних шкіл, інструкторами, працівниками управлінських структур.

2.7.2. До проведення навчальних занять з фізичного виховання (фізичної культури) і тренувань з дітьми, учнями і студентами допускаються особи, що мають спеціальну фізкультурну освіту або відповідну курсову підготовку.

2.7.3. Ефективному функціонуванню державної системи кадрового забезпечення сфери фізичного виховання дітей і молоді сприяє:

щорічне замовлення Міністерством освіти України потрібної кількості фахівців фізичного виховання;

створення системи стимулів і спеціальних гарантій щодо професійної діяльності в сфері фізичної культури і спорту;

підвищення педагогічної майстерності і творчої активності фізкультурних кадрів.

2.8. Матеріально-технічне забезпечення

2.8.1. Важливою умовою ефективного функціонування системи фізичного виховання дітей і молоді є:

- раціональне використання, вдосконалення і розвиток матеріально-технічної бази;
- розробка нормативів фінансування, експлуатації і будівництва спортивних споруд, спортивно-оздоровчих таборів, туристичних баз;
- відповідальність керівників навчальних закладів за стан і готовність до експлуатації матеріально-технічної бази;
- створення за місцем проживання дітей, учнів і студентів фізкультурно-оздоровчих зон зі спортивними майданчиками, що забезпечували б виконання рекомендованих рухових режимів;
- створення на спортивних спорудах умов для оздоровчих тренувань і занять лікувальною фізичною культурою дітей з ослабленим здоров'ям та інвалідів;
- постачання спортивного обладнання та інвентарю із державних фондів за пільговими цінами;
- створення індустріальної бази для виготовлення спортивного обладнання, інвентарю та тренажерів.

2.9. Фінансове забезпечення

2.9.1. Забезпечення сфери фізичного виховання дітей та молоді в перехідний до ринку період передбачає:

- збереження за державою пріоритету у фінансуванні навчально-виховного процесу з фізичної культури і спорту;
- розробку і затвердження державних нормативів фінансового і матеріального забезпечення занять фізкультурою і спортом з розрахунку на одну дитину, учня, студента (курсанта);
- цільове гарантоване державне фінансування певних витрат на фізичне виховання дітей, учнівської і студентської молоді з малозабезпечених сімей;
- розширення прав керівників дошкільних, навчальних закладів та підрозділів, що займаються фізкультурою і спортом, у фінансово-господарській діяльності, спрямованій на пошук додаткових коштів для забезпечення процесу фізичного виховання дітей і молоді;
- залучення до сфери забезпечення фізкультури і спорту позадержавних джерел фінансування, коштів вітчизняних та іноземних спонсорів, фірм, компаній тощо.

2.10. Управління системою фізичного виховання

2.10.1. Управління системою фізичного виховання дітей, учнів і студентів здійснюється державними органами управління освітою та фізичною культурою і спортом, спортивними товариствами.

Вони:

- упроваджують у практику державну політику щодо здійснення фізичного виховання підростаючого покоління, розробляють нові концепції подальшого розвитку системи фізичного виховання в дошкільних,

загальноосвітніх, професійно-технічних та вищих закладах освіти;

- відповідають за нормативне, матеріально-технічне, кадрове, медичне та фінансове забезпечення фізичного виховання дітей та молоді;
- керують розробкою державних навчальних програм, підручників, навчально-методичних посібників для всіх типів навчальних закладів;
- координують діяльність різних організацій і закладів, що відповідають за розвиток фізичної культури і спорту серед дітей та молоді;
- контролюють та інспектують функціонування системи фізичного виховання дітей і молоді;
- організовують і координують міжнародні зв'язки дошкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних та вищих закладів освіти;
- матеріально підтримують і стимулюють проведення наукових досліджень з проблем фізичного виховання дітей і молоді, організовують впровадження у практику одержаних результатів наукових досліджень.

2.10.2. При обласних органах управління всіляко підтримується створення і функціонування шкіл-інтернатів спортивного профілю, ДЮСШ, спортивних клубів тощо.

2.11. Міжнародні зв'язки

2.11.1. Розвиток фізичного виховання дітей і молоді здійснюється у контексті широкої інтеграції в міжнародну систему та використання передового зарубіжного досвіду і передбачає:

- сприяння інтеграції навчальних закладів України в світову культуру, олімпійський рух, співробітництво націй і культур;

- обмін передовими технологіями у сфері фізичного виховання та спортивного вдосконалення;
- широку участь у світовому фізкультурному русі, міжнародних змаганнях та спортивних зустрічах;
- розвиток безпосередніх зв'язків спортсменів, учителів фізкультури, викладачів фізичного виховання, вчених і тренерів із зарубіжними колегами;
- участь школярів і студентів у міжнародних змаганнях, проведенні спільних зборів, матчових зустрічей з командами зарубіжних навчальних закладів;
- організація стажувань учителів, викладачів, тренерів за кордоном;
- обмін спортивними делегаціями, вчителями, викладачами, тренерами на контрактній основі;
- створення з іншими країнами спільних оздоровчо-спортивних центрів;
- укладання угод про співробітництво у сфері фізичного виховання і спорту з навчальними закладами інших країн;
- обмін з іншими державами навчально-методичною літературою, періодичною пресою, спортивною інформацією;
- участь учителів, викладачів, тренерів, аспірантів і студентів у міжнародних науково-практичних конференціях, симпозіумах з проблем фізичного виховання і спорту;
- спільне проведення наукових досліджень з проблем фізичного виховання і спортивного вдосконалення учнівської і студентської молоді;
- участь у реалізації міжнародних фізкультурно-оздоровчих програм;

- організація підготовки і перепідготовки вчителів, викладачів і тренерів з інших країн, проведення на комерційній основі курсів і семінарів для іноземних викладачів і тренерів створення спільних банків даних фізичної підготовленості дітей, учнівської і студентської молоді;
- створення із зарубіжними партнерами спільних підприємств з розробки комп'ютерних технологій, тренажерів, спортивної діагностичної апаратури, фізкультурно-оздоровчих програм тощо.

1. 6 .1 Державні тести і нормативи оцінки фізичної підготовленості населення України

Положення Про державні тести і нормативи оцінки фізичної підготовленості населення України (*затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 15 січня 1996 року № 80).*

1. Державна система тестів і нормативів оцінки фізичної підготовленості населення України є основою нормативних вимог; до фізичної підготовленості населення як критерію фізичного здоров'я, життєдіяльності, здатності до високопродуктивної праці та захисту Батьківщини.
Зазначені тести і нормативи разом з Єдиною спортивною класифікацією та відомчими нормативами є нормативною основою вдосконалення фізичної підготовленості населення.
2. Основною метою державних тестів і нормативів оцінки фізичної підготовленості населення України є стимулювання і спрямування подальшого розвитку фізичної культури серед усіх груп і категорій населення для забезпечення його здоров'я.

3. Впровадження державних тестів і нормативів оцінки фізичної підготовленості населення України дасть змогу:

- визначити належний рівень фізичної підготовленості всіх груп і категорій населення;
- сформувати у населення потребу у фізичному вдосконаленні,
- активних заняттях фізичною культурою і спортом протягом усього життя;
- надавати можливість усім групам і категоріям населення проводити індивідуальну діагностику фізичної підготовленості;
- визначати ефективні засоби фізичного виховання і методики підготовки;

• спрямовувати діяльність навчальних закладів, фізкультурно-спортивних організацій на забезпечення належного рівня фізичної підготовленості громадян;

• здійснювати державний контроль за ефективністю фізичного виховання;

• сприяти розвиткові фізкультурно-спортивного руху.

4. Державні тести і нормативи оцінки фізичної підготовленості населення України погоджуються з відповідними процедурами і нормативами оцінки міжнародних організацій, що дає змогу порівнювати одержані результати тестування з показниками фізичної підготовленості населення інших держав і оцінювати їх з позиції вимог світових стандартів.

5. Складання державних тестів і нормативів оцінки фізичної підготовленості населення України є обов'язковим для:

- дітей дошкільного віку (броків), що відвідують дошкільні виховні заклади;
- учнів середніх загальноосвітніх, професійних навчально-виховних закладів;

- студентів вузів;
- призовників;
- особового складу Збройних Сил, органів внутрішніх справ, інших військових формувань, створених відповідно до законодавства;
- працівників промислових підприємств, установ, організацій, професійна діяльність яких провадиться в екстремальних умовах;
- осіб, які проходять післядипломну підготовку.

Інші групи і категорії громадян залучаються до тестування на добровільних засадах.

6. Державні тести і нормативи оцінки фізичної підготовленості для дітей дошкільного віку, учнів, призовної молоді, студентів, особового складу Збройних Сил, органів внутрішніх справ, інших військових формувань, створених відповідно до законодавства.

7. Відомчі тести і нормативи оцінки фізичної підготовленості для працівників промислових підприємств, установ, організацій, професійна діяльність яких провадиться в екстремальних умовах, та спеціальної фізичної підготовки особового складу Збройних Сил, органів внутрішніх справ, інших військових формувань, створених відповідно до законодавства, розробляються і затверджуються відповідними міністерствами і відомствами.

8. З метою оцінювання фізичної підготовленості населення тестування і здача нормативів проводиться щорічно в травні за єдиною методикою з використанням загального методу відповідно до умов, викладених у додатку 2.

9. Зазначені тести і нормативи можуть також використовувати як засіб проміжного контролю. Термін його проведення встановлюється заінтересованими підприємствами, установами та організаціями.

10. Особовий склад Збройних Сил, органів внутрішніх справ, інших військових формувань, створених відповідно до законодавства, проходять державне тестування в терміни і за умовами, визначеними відомчими документами.
11. Діти дошкільного віку, учні, студенти, призовники, особи, виробнича діяльність яких провадиться в екстремальних умовах, що не взяли участі в тестуванні в установлені терміни з поважних причин, мають право здати їх у час, визначений відповідними організаціями.
12. Відповідальність за підготовку до тестування у виховних, навчально-виховних закладах, на підприємствах, в установах і організаціях несе їх адміністрація, у військових формуваннях, створених відповідно до законодавства, – командир.
13. Керівництво і контроль за підготовкою і проведенням тестування в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі здійснюється Мінмолодьспортом.
Роботу з підготовки та проведення тестування у своїх підвідомчих структурах здійснюють Міносвіти, Міноборони, МОЗ, Мінсільгосппрод, МВС, СБУ та інші заінтересовані міністерства і відомства.
14. Тестування з окремих видів випробувань проводять суддівські колегії під контролем комісій, затверджених керівниками підприємств, установ і організацій, що складаються з представників адміністрації, фізкультурних і медичних фахівців.
15. Заходи, спрямовані на підготовку і проведення тестування, фінансуються в установленому порядку за рахунок коштів, виділених на фізичне виховання, фізкультурно-оздоровчу роботу та спортивні змагання.
16. До тестування допускаються особи, які мають відповідний лікарський дозвіл. Медичне забезпечення тестування здійснює МОЗ.

17. Результати тестування заносяться до зведених відомостей які зберігаються в установленому порядку та заносяться до комп'ютерних національного, регіональних і відомчих банків даних фізичної підготовленості населення відповідно до інструкції Мінмолодьспорту.

Коригування державних тестів і нормативів оцінки фізичної підготовленості населення України здійснюється Кабінетом Міністрів України за поданням Мінмолодьспорту на основі масового обстеження.

Контрольні запитання

1. Що вкладається у поняття організаційна структура управління фізичною культурою і спортом?
2. Що вкладається у поняття структура управління?
3. Хто є суб'єктом управління?
4. Хто є об'єктом управління?
5. Загальна характеристика структури управління.
6. Що вкладається в поняття «олімпійський і неолімпійський спорт»
7. Охарактеризувати державні та не державні органи управління.
8. Порядок фінансування державних та громадських установ.
9. Що являє собою єдина спортивна класифікація України?
10. Охарактеризувати основні напрямки використання засобів у фізвихованні.
11. Перелічити основні складові вимог до фізичного виховання.

РОЗДІЛ 2. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

2.1. Діяльність органів виконавчої влади та місцевого самоврядування щодо розвитку фізичної культури і спорту

Реалізації державної політики у сфері фізичної культури і спорту неможлива без координації дій усіх гілок влади (Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, центральні органи виконавчої влади в межах своїх повноважень, державні адміністрації та органи місцевого самоврядування).

Верховна Рада України, як єдиний орган законодавчої влади, забезпечує створення основ нормативно-правової бази розвитку фізичної культури і спорту.

Організаційні засади сфери фізичної культури і спорту, визначені Законом України «Про фізичну культуру і спорт», до якого шістьма законодавчими актами було внесено відповідні зміни і доповнення. Нова редакція цього закону опрацьовується Робочою групою Комітету з питань сім'ї, молодіжної політики, спорту та туризму Верховної Ради України та Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту.

Верховною Радою України п'ятого скликання ратифіковано Міжнародну конвенцію про боротьбу з допінгом у спорті та прийнято Постанову «Про недопущення закриття та перепрофілювання закладів фізичної культури і спорту, баз олімпійської підготовки, фізкультурно-оздоровчих і спортивних споруд, лікувально-фізкультурних закладів».

Президентом України, як главою держави, починаючи з 1994 року видано 16 указів з питань розвитку фізичної культури і спорту, серед яких «Про затвердження Цільової комплексної програми «Фізичне виховання здоров'я нації» (програма визначала основні завдання та заходи з розвитку фізичної культури і спорту на 1998-2005 роки); «Про додаткові заходи щодо державної підтримки розвитку фізичної культури і спорту в Україні» (встановлено 140 стипендій для видатних спортсменів та тренерів з олімпійських видів спорту); «Про державні стипендії чемпіонам і призерам Олімпійських, Паралімпійських та Дефлімпійських ігор», «Про Національну доктрину розвитку фізичної культури і спорту» (затверджено систему концептуальних ідей і поглядів на роль, організаційну структуру та завдання фізичної культури і спорту в Україні на період до 2016 року).

Кабінет Міністрів України здійснює координацію дій центральних і місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування у реалізації державної політики у сфері фізичної культури і спорту. З цією метою впродовж 14 років видано понад 90 постанов та розпоряджень. За рішенням Уряду формується мережа центрів фізичної культури і спорту інвалідів «Інваспорт» та центрів фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх», функціонує штатна збірна команда України та Національний антидопінговий центр, встановлено 100 стипендій Кабінету Міністрів України для видатних спортсменів, тренерів та діячів фізичної культури і спорту,

Кабінет Міністрів України 15 листопада 2006 року ухвалив постанову «Про затвердження Державної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2007-2011 роки», яка спрямована на вдосконалення системи управління сферою,

впроваджує нові форми фізичного виховання і масового спорту, формуванню у населення сталих звичок до занять спортом, передбачає заходи з удосконалення матеріально-технічної бази та заходи, спрямовані на розвиток олімпійських, паралімпійських, дефлімпійських та не олімпійських видів спорту. Зазначена програма сприятиме координації дій органів виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Уряд також сприяє у вирішенні питань спорту вищих досягнень. Так, Прем'єр-міністр України за посадою очолює Організаційний комітет з підготовки і участі спортсменів України в Олімпійських і Паралімпійських іграх, Всесвітніх іграх глухих, Всесвітніх Універсіадах. Уряд сприяє Федерації футболу України у підготовці до участі у другому етапі тендеру на право проведення фінальної частини чемпіонату Європи 2012 р. з футболу в Україні та Республіці Польща. За ініціативою Уряду в Україні вперше будуть проведені Європейські спортивні ігри з не олімпійських видів спорту.

Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту, як центральний орган виконавчої влади з фізичної культури і спорту, спрямовує діяльність на формуванню оптимальних суспільних відносин між державою та всіма учасниками спортивного руху (Національним олімпійським комітетом України, Національним комітетом спорту інвалідів України, Спортивним комітетом України, фізкультурно-спортивними товариствами, спортивними федераціями та іншими громадськими організаціями фізкультурно-спортивної спрямованості).

Для підвищення рівня охоплення населення масовим спортом, за яким Україна суттєво поступається провідним країнам, Міністерством України у справах сім'ї, молоді та спорту *вживаються такі заходи:*

- розроблено соціальні нормативи рівня забезпеченості населення спортивними спорудами, удосконалюється відомча нормативна база;
- проводиться разом з Міністерством освіти і науки України робота з підвищення ефективності фізичного виховання у навчальних закладах, зокрема запроваджено фізкультурно-оздоровчий комплекс школярів «Козацький гарт» та державний стандарт в галузі освіти «Здоров'я і фізична культура»;
- здійснюється методичне та організаційне супроводження фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи за місцем проживання та у місцях масового відпочинку населення;
- продовж останніх років проводиться Всеукраїнський місячник з ремонту спортивних майданчиків «Спорт для всіх – спільна турбота», спортивні заходи по всій території України «Спорт для всіх – здоров'я кожного», «Єдиноборства – масовий спорт», «Спорт для всіх єднає Україну» та інші;
- реалізується разом з місцевими органами виконавчої влади та місцевого самоврядування програма облаштування сучасних спортивних майданчиків (майданчики з синтетичним покриттям для ігрових видів спорту та майданчики з тренажерним обладнанням);
- створюються разом з Міністерством аграрної політики та фізкультурно-спортивним товариством «Колос» умови для розвитку фізичної культури і спорту серед сільського населення, щорічно проводяться Всеукраїнські сільські спортивні ігри;
- проводиться разом з заінтересованими міністерствами, фізкультурно-спортивними товариствами «Спартак» і

«Україна», профспілковими організаціями робота з розширення інфраструктури для виробничої фізичної культури на підприємствах і установах, щороку проводяться галузеві спартакіади;

- організовується разом з Міністерством внутрішніх справ та іншими правоохоронними органами, фізкультурно-спортивним товариством «Динамо» відповідна професійно-прикладна фізична підготовка, щороку проводяться «Динаміади» та інші масові спортивні змагання;
- проводиться разом з Міністерством оборони України робота з удосконалення фізичної підготовка військовослужбовців, щороку проводяться спартакіади з військово-прикладних видів спорту, огляди на кращу організацію фізичної підготовки і спортивно-масової роботи у військових частинах та військових навчальних закладах, а також змагання серед допризовної молоді;
- проводиться спільно з Державним департаментом України з питань виконанням покарань щорічно заочна спартакіада серед засуджених неповнолітніх, які відбувають покарання у спеціальних виховних установах.

Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту плідно співпрацює з Національним олімпійським комітетом України, Національним комітетом спорту інвалідів України, Спортивним комітетом України з не олімпійських видів спорту, іншими громадськими об'єднаннями фізкультурно-спортивної спрямованості. В результаті такої співпраці сьогодні в Україні розвиваються 52 олімпійських (у тому числі 39 літніх), 79 не олімпійських та 36 видів спорту для інвалідів. З усіх цих видів спору щорічно проводиться понад

750 чемпіонатів України серед спортсменів різних вікових груп.

Така співпраця дає можливість нашій країні входити до числа провідних спортивних держав світу за підсумками участі національних збірних команд в Олімпійських, Паралімпійських, Дефлімпійських та Всесвітніх іграх з не олімпійських видів спорту.

Обласні та районні державні адміністрації, відповідні ради та органи місцевого самоврядування забезпечують реалізацію державної політики у сфері фізичної культури і спорту на місцях і в межах своїх повноважень:

- здійснюють виконавчі та організаційно-розпорядчі функції щодо організації та розвитку сфери фізичної культури і спорту;
- приймають в установленому порядку регіональні програми розвитку сфери фізичної культури і спорту і вживають заходи щодо їх виконання;
- сприяють фізкультурно-оздоровчій та спортивній діяльності у своєму регіоні і створенню сучасної інфраструктури сфери фізичної культури і спорту;
- організовують та проводять різноманітні фізкультурно-спортивні заходи і забезпечують участь представників регіону у всеукраїнських спортивних заходах;
- здійснюють соціальну рекламу у сфері фізичної культури і спорту;
- залучають підприємства, організації та установи, що розташовані на підпорядкованій їм території, до розв’язання проблем розвитку фізичної культури і спорту;
- здійснюють іншу діяльність у сфері фізичної культури і спорту відповідно до чинного законодавства.

Для зазначеної діяльності Рада міністрів автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування мають у своєму складі відповідні структурні підрозділи з фізичної культури і спорту.

2. 2. Роль громадських об'єднань фізкультурно-спортивного спрямування в державному управлінні сферою фізичної культури і спорту

Закон України «Про фізичну культуру і спорт» визначає загальні правові, соціальні, економічні і організаційні основи фізичної культури і спорту в Україні, участь державних органів, посадових осіб, а також підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності у зміцненні здоров'я громадян, досягненні високого рівня працездатності та довголіття засобами фізичної культури та спорту.

Статтею 3 цього Закону визначено, що «Держава регулює відносини у сфері фізичної культури і спорту шляхом формування державної політики у цій сфері …, а також визнання широкого самодіяльного статусу фізкультурно-спортивного руху в Україні і комплексної взаємодії державних органів з громадськими організаціями фізкультурно-спортивної спрямованості».

У статті 5 сказано, що «Фізкультурний рух в Україні спирається на різносторонню діяльність громадських організацій фізкультурно-спортивної спрямованості». Взаємовідносини в цьому напрямку фізичної культури і спорту регламентується статтею 33 цього Закону «Держава сприяє розвитку суспільної активності і залучає громадські організації до управління в галузі фізичної культури і спорту. Органи державної виконавчої влади, відповідні органи місцевого самоврядування в межах своєї компетенції можуть делегувати громадським організаціям фізкультурно-

спортивної спрямованості окремі повноваження щодо розвитку видів спорту… здійснюють контроль за реалізацією таких повноважень».

Значний досвід такої співпраці існує в розвинутих країнах. Так, спортивне законодавство ряду країн (Великобританія, Німеччина, Італія, Іспанія, Франція) має визначення спортивної федерації, як громадської організації, яка утворюється з метою популяризації відповідного виду спорту, або їх об'єднання. Воно також визначає спрямування діяльності федерацій, серед яких організація спортивних та інших заходів серед своїх членів, розробка програми розвитку певного виду спорту, взаємодія федерації з міжнародними організаціями, тощо. Значна частина коштів з держбюджету йде на фінансування спортивних федерацій. Невеликі за своїми розмірами федерації в рішенні своїх фінансових проблем можуть розраховувати тільки на державну допомогу.

Відносини між урядом і певною спортивною федерацією ґрунтуються на підставі укладеної угоди, згідно з якою федерація бере на себе зобов'язання по виконанню конкретних цільових програм у визначений термін. Саме під ці програми і виділяється фінансування. Надалі може здійснюватись корегування розміру фінансової допомоги або підтримки в залежності від того, наскільки успішно виконується ця програма.

При розгляді бюджетів федерацій враховуються такі критерії, як популярність виду спорту, чисельність федерації, її специфіка і рівень спортивних досягнень на світовій арені. Природно, що в привілейованому відношенні знаходяться олімпійські види спорту, і насамперед ті, де атлети займають високі місця, а також футбол.

Аналіз фінансової діяльності багатьох національних спортивних організацій в розвинутих країнах показує, що

здебільшого кошти з держбюджетів складають від 60 і більш відсотків, а власне зароблені кошти – від 40% і менш.

Як правило, федерації з видів спорту одержують велику частину коштів від міністерств спорту (у тих країнах, де вони є) та інших національних спортивних організацій.

В Україні сьогодні відсутній реєстр громадських організацій фізкультурно-спортивної спрямованості. Проте їх можна розділити на певні групи:

- загальнонаціональні спортивні об'єднання;
- фізкультурно-спортивні товариства;
- фізкультурно-спортивні громадські об'єднання (федерації, асоціації, спілки тощо) з певного виду спорту або групи видів спорту;
- фізкультурно-спортивні об'єднання соціальних груп населення;
- спортивні клуби різної організаційно-правової форми;
- колективи фізичної культури.

До загальнонаціональних спортивних об'єднань можна віднести Національний олімпійський комітет України, Національний комітет спорту інвалідів України, Спортивний комітет України з неолімпійських видів спорту, тобто всеукраїнські громадські об'єднання, які координують розвиток певного напрямку спортивного руху в Україні.

Фізкультурно-спортивні товариства – це громадські організації фізкультурно-спортивної спрямованості, що створюються громадянами України з метою сприяння розвитку фізичної культури і спорту. Сьогодні в Україні діють такі фізкультурно-спортивні товариства як «Україна» і «Спартак» (організація фізкультурно-масової і спортивної роботи за місцем роботи і відпочинку громадян, надання спортивних послуг працюючим та членам їх сімей), «Колос»

(організація фізкультурно-масової і спортивної роботи у сільській місцевості та надання спортивних послуг мешканцям села), «Динамо» (організація фізкультурно-масової і спортивної роботи серед працівників правоохоронних органів та забезпечення їх професійної підготовки). Крім цього, в країні діють такі бюджетні інституції як Комітет з фізичного виховання і спорту Міністерства освіти і науки України, який організовує всю фізкультурно-масову і спортивну роботу в системі освіти, та спортивні установи Міністерства оборони України, які організовують фізичну підготовку військовослужбовців, забезпечують залучення до регулярних занять фізичними вправами. Їх діяльність також спрямована на підвищення фізичної підготовленості та спортивної майстерності військовослужбовців Збройних Сил України.

Фізкультурно-спортивні громадські об'єднання видів спорту спрямовують свою діяльність на розвиток певного виду спорту, його інфраструктури, сприяють створенню відповідної матеріально-спортивної бази, підготовки спортсменів, суддівських та тренерських кадрів, участі спортсменів – членів цих об'єднань у всеукраїнських та міжнародних змаганнях.

До фізкультурно-спортивних об'єднань соціальних груп населення можна віднести організації, які створені певною соціальною групою громадян для здійснення фізкультурно-спортивної діяльності. До таких груп можна віднести Всеукраїнську спортивну спілку школярів, Всеукраїнську спортивну спілку студентів, Всеукраїнська рада ветеранів фізичної культури і спорту тощо.

Одним з найбільш розповсюджених громадських фізкультурно-спортивних об'єднань є спортивні клуби та колективи фізичної культури. Сьогодні в країні діє більше 10

тисяч спортивних клубів різної організаційно-правової форми.

Спортивний клуб – фізкультурно-спортивна організація, що об'єднує спортсменів і любителів спорту дня задоволення їх спільних інтересів у сфері фізичної культури і спорту. Спортивний клуб може бути любительським і професіональним.

Колективи фізкультури є первинною ланкою фізкультурно-спортивного руху і створюються та функціонують на підприємствах, установах і організаціях незалежно від форми власності і виду господарювання. Загальна кількість колективів фізичної культури в країні не відома, оскільки на законодавчому рівні не визначений їх правовий статус та механізм реєстрації.

На сьогоднішній день існує чітке протиріччя між завданнями, які визначаються державою у сфері фізичної культури га спорту, задекларованих прав громадян на заняття фізичною культурою, оздоровленням свого організму та спортом, з одного боку, та умов діяльності, а особливо фінансових джерел діяльності, спортивних товариств та клубів, з іншого.

Для вирішення цієї проблеми необхідно регламентувати діяльність громадських фізкультурно-спортивних об'єднань як платників податків, у яких одним з основних завдань, окрім постійного підвищення рівня здоров'я, фізичного та духовного розвитку населення, ще й стоїть завдання економічного і соціального прогресу суспільства. Це означає отримання фінансових коштів внаслідок своєї діяльності, надання послуг, консультацій, оздоровлення тощо; податки на такий вид діяльності мають бути мінімальними або відсутніми взагалі протягом певного часу, що дасть можливість гідно оплачувати працівникам об'єднання їхню

працю, покликану на виконання важливих соціальних завдань, розвивати матеріальну базу об'єднань, використовувати в своїй діяльності як новітні досягнення в наукових розробках, так і сучасні тренажери та інші засоби спортивного тестування та медичного контролю.

2.3. Зарубіжний досвід організації і управління фізичною культурою і спортом на регіональному рівні

Західна модель розвитку фізичної культури і спорту, крім незрівнянно кращої матеріально-технічної бази, вигідно відрізняється від нашої, передусім, значно меншою кількістю державних установ (із схожими функціями і повноваженнями) та чиновників, що сприяє чіткішій структуризації та ефективнішому управлінню цією сферою. Особливо помітними є ці переваги на регіональному рівні.

Президент Ради депутатів округу Швабія (Німеччина) п. Юрген Райхерт розповів, що у них на регіональному рівні немає державних установ на кшталт наших обласних департаментів у справах фізичної культури і спорту. «У Швабії 1,8 млн. населення. За розвиток спорту в регіоні відповідає Баварська спортивна організація, яка об'єднує клуби, асоціації з різних видів спорту. Вона функціонує за рахунок коштів від держави та членських внесків. Організацією спортивної роботи у Швабії завідує троє людей, які отримують зарплату з бюджету Баварської землі».

Олімпійський комітет на рівні округу Швабія штатних одиниць не має, так само як «Спорт для всіх»: спортивно-масова робота проводиться переважно на волонтерській основі або за підтримки спонсорів, які фінансують певні заходи заради реклами. На регіональному рівні жодних коштів для утримання такої структури, як «Спорт для всіх»,

не виділяється. Держава забезпечує місця для оздоровчих занять, а до руху «Спорт для всіх» приєднуються всі охочі.

Віце-президент Ради департаменту Майєн (Франція) п. Жан-Марк Ален розповів, що у них в регіоні спортом опікуються три структури: «Маємо представництво Олімпійського комітету, в якому працює президент і ще троє людей. Вони займаються виключно елітним спортом, підготовкою кандидатів на участь в Олімпійських іграх. Ця олімпійська структура фінансується з бюджету департаменту (взагалі бюджетна політика у нас доволі децентралізована) і об'єднує 53 асоціації і клуби. У виконавчій владній структурі департаменту є підрозділ молоді і спорту. У ньому 5-6 осіб займаються питаннями розвитку спорту. А ще 5-6 частково пов'язані з цією сферою, оскільки опікуються культурними та спортивними громадськими товариствами. У раді департаменту Майєн ще є невеличка структура, яка опікується спортом, молоддю та громадськими організаціями. Голова комісії відповідає за ці напрямки. Влада фінансує ці структури для того, щоби диктувати політику в сфері спорту. З бюджету департаменту на спорт витрачається приблизно 1%. Решта – це внески та спонсорська допомога».

За словами п. Жан-Марка Алена, структура «Спорт для всіх» є лише на національному рівні: «Вона займається більше пропагандистською роботою, проводить не змагання, а спортивно-оздоровчі заходи, координаційні наради тощо. На рівні департаменту ми цей напрям не фінансуємо. Спортивні змагання організовуються спортивними федераціями з олімпійських видів спорту. Плюс є культурні товариства, які організовують і спортивні заходи. Але для них головне – дозвілля, оздоровлення».

Окремо варто сказати про структуру «Спорт для всіх». Наше «спортивне» Міністерство регулярно рекомендує

регіональним структурним підрозділам з питань фізичної культури і спорту сприяти відкриттю центрів «Спорт для всіх» у всіх містах та районах області. В Україні на даний час функціонує понад 150 центрів «Спорт для всіх», в т.ч. 25 обласних, які налічують по 6 і більше штатних одиниць (за винятком Чернівецької області, де у 2005 р. штатна чисельність центру була скорочена до чотирьох одиниць).

Візьмемо для порівняння досвід сусідньої Румунії, яка в соціалістичну епоху копіювала практично всю радянську спортивну систему, а тепер увійшла до Євросоюзу. Представник Міністерства молоді та спорту сусідньої Румунії п. Іон Дінулеску розповів, що у всій Румунії в системі «Спорт для всіх» на зарплаті працює лише 5 (п'ять!) осіб (керівник, бухгалтер і 3 інспектора), завдяки чому вони значно більше бюджетних коштів виділяють на масові фізкультурно-оздоровчі заходи: «Ці заходи на місцях проводять громадські організації, федерації, ініціативні групи тощо. Фінансування таких заходів відбувається за системою міні-грантів. Координаторами цієї роботи виступають повітові дирекції спорту, які вивчають відповідні пропозиції та приймають рішення про обсяг фінансування того чи іншого заходу, враховуючи наявні відповідні асигнування з державного бюджету».

Порівняно з українськими регіональними структурними підрозділами з питань фізичної культури і спорту, чия відповідальність не підкріплена відповідними повноваженнями і матеріальними ресурсами, зарубіжні державні організації, які відповідають за розвиток фізичної культури і спорту, мають значно ширші можливості для повноцінної реалізації державної політики у цій сфері. Навіть в Російській Федерації, яка чи не найбільше успадкувала від радянської системи управління, спостерігаються прояви, з

одного боку, територіальної децентралізації управління сферою фізичної культури і спорту і, з іншого боку, концентрації відповідних повноважень у спортивній вертикалі. Так, останнім часом непоодинокими стали факти передачі різних фізкультурно-спортивних організацій з федеральної власності у власність суб'єктів Російської Федерації і муніципальну власність (частіше передають спортивні школи різного типу – ДЮСШ, СДЮШОР, ШВСМ, а також різноманітні спортивні споруди). Є також приклади передачі підпорядкованих Міністерству освіти спортивних шкіл у підпорядкування державного органу управління сферою фізичної культури і спорту на рівні суб'єкта Російської Федерації.

Отже, цілком очевидно, що нам є що перейняти в моделі розвитку фізичної культури і спорту, зокрема, на регіональному рівні у європейських країн, які багато років перебувають на провідних позиціях у світі на найбільших континентальних і світових спортивних форумах, що підтверджує ефективність їхньої моделі управління цією сферою.

Контрольні запитання

1. Охарактеризувати роль гілок влади в реалізації державної політики у сфері фізичної культури і спорту.
2. Яку координаційну роботу виконує Кабінет Міністрів у реалізації державної політики у сфері фізичної культури і спорту.
3. Охарактеризувати роль Верховної Ради та президентів України у розбудові та покращенні функціонування фізичної культури і спорту в нашій державі.

4. На що спрямована діяльність Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту між державою та всіма учасниками спортивного руху?
5. Перерахувати громадські об'єднання фізкультурно-спортивного спрямування та зазначити їх роль в розвитку фізкультурно-спортивної роботи в державі.
6. Які громадські організації фізкультурно-спортивного спрямування слід віднести до загальнонаціональних спортивних об'єднань.
7. Охарактеризувати роль добровільних фізкультурно-спортивних товариств в розвитку та удосконаленню фізкультурно-спортивної роботи в державі.
8. Охарактеризувати поняття «Спорт для всіх».
9. Охарактеризувати спрямування роботи в низових фізкультурно-спортивних об'єднаннях, якими є спортивні клуби та колективи фізичної культури.
10. Навести приклади зарубіжного досвіду організації і управління фізичною культурою і спортом на регіональному рівні.

РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЯ МАСОВОЇ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В РІЗНИХ СФЕРАХ СУСПІЛЬСТВА

З усіх засобів, які використовують у фізичному вихованні і спорті, можна виділити такі напрями: гігієнічний, оздоровчо-рекреативний (відновлювальний), загальнопідготовчий, спортивний, професійно-прикладний і лікувальний.

Гігієнічний. Ранкова гігієнічна гімнастика, загартовування (водою, повітрям), режим (праці, відпочинку і харчування), оздоровчі прогулянки (біг, плавання, ходьба на лижах та ін.).

Оздоровчо-рекреативний. Передбачає використання засобів фізичного виховання і спорту в колективній організації відпочинку з метою відновлення, зміцнення здоров'я після робочого дня.

Загальнопідготовчий. Це всебічна фізична підготовка та її підтримка протягом багатьох років. Використовуються різні вправи практично з усіх видів спорту. З цього напряму можна організовувати спеціальні секції і проводити спортивні змагання (поліатлон, триатлон тощо).

Спортивний. Припускає систематизоване спеціалізоване заняття одним з видів спорту в навчальних групах спортивного вдосконалення. Участь у змаганнях, робота у спортивних секціях, клубах та індивідуальна спортивна діяльність.

Професійно-прикладний. Обумовлює використання засобів фізичного виховання і спорту для підготовки до роботи з обраної спеціальності з урахуванням особливостей професії, що отримується, а також для якісної підготовки допризовників.

Лікувальний. Використовує фізичні вправи, загартовування, гігієнічні заходи, реабілітацію. Засобами

вважаються раціональний режим життєдіяльності, природні чинники, загартувальні процедури, лікувальний масаж, механотерапія (використання спеціальних тренажерів для відновлення рухової функції), а також велика кількість різноманітних вправ. Використання цих засобів повинно супроводжуватися лікувальним контролем з чітким урахуванням індивідуальних особливостей тих, хто займається фізичними вправами.

Зазначені напрямки використання засобів фізичної культури і спорту по-різному використовуються у різних навчальних закладах, на виробництві, за місцем проживання та в спортивній діяльності. Про особливості специфічного їх використання можна дізнатися у наступних підрозділах цього розділу.

3. 1 Організація фізкультурно-оздоровчої роботи у виробничій сфері

Серед пріоритетів державної політики у сфері фізичної культури і спорту важливе місце займає і забезпечення розвитку інфраструктури фізкультурно-оздоровчої роботи за місцем роботи громадян.

Фізкультурно-оздоровчі заходи під час трудового процесу отримали назву виробничої гімнастики, яка переслідує наступні завдання: сприяння швидкому досягненню і тривалій підтримці високої професійної працездатності у трудящих; попередження порушень у стані здоров'я; сприяння формуванню професійно важливих фізичних і психічних якостей, дихальних навичок; пропаганда фізичної культури і спорту. Для вирішення цих завдань безпосередньо на виробництві мають застосовуватися вступна гімнастика, фізкультурні паузи, фізкультурні хвилинки тощо. Ця практика була доволі розповсюдженою в радянські часи.

На жаль, під час зміни соціально-політичного устрою в Україні, глобальних економічних перебудов, перегляду принципів трудових відносин між роботодавцем та працівниками існуюча раніше система впровадження фізичної культури за місцем роботи громадян, яка ґрунтувалася на рівні державного регулювання, сьогодні майже зруйнована. Часткове виключення складають лише нечисленні потужні, економічно самостійні підприємства, як то Маріупольські концерни «Азовмаш» та ім. Ілліча Донецької області, Запорізька «Мотор-Січ», Сєвєродонецький «Азот» Луганської області, Дніпропетровський машинобудівний завод, ВАТ «Трембіта» Чернівецької області де регулярно проводиться гімнастика та деякі інші не чисельні виробничі колективи. Лише окремі підприємства обмежуються проведенням фізкультурно-оздоровчими заходами у вигляді змагань серед працівників з популярних видів спорту та участю у галузевих спартакіадах. А ось більшість новоутворених за часів незалежності фірм, комерційних організацій та підприємств питанням оздоровлення працівників засобами фізичної культури і спорту увагу майже не приділяють.

Активізації фізкультурно-оздоровчої роботи за місцем роботи громадян мали би сприяти фізкультурно-спортивні товариства («Динамо», «Колос», «Спартак», «Україна»), які за своїми статутами мають організовувати фізкультурно-масову роботу у виробничій сфері. Але ці спортивні організації в силу низки об'єктивних і суб'єктивних причин останнім часом ці обов'язки майже не виконують, перетворившись на своєрідних посередників між бюджетом та спортивними школами. У названому вище напрямку їхня діяльність переважно обмежується організацією проведення галузевих комплексних фізкультурно-спортивних заходів. І взагалі, враховуючи орієнтир на західну клубну модель,

фізкультурно-спортивні товариства, найімовірніше, доживають свій вік. Тому доцільно було б, щоби активізації фізкультурно-оздоровчої роботи за місцем роботи громадян сприяли центри «Спорт для всіх».

Власне, на регіональному рівні певні кроки в цьому напрямку вже робляться. Наприклад, за наказом департаменту з питань фізичної культури і спорту Чернівецької ОДА, доручено провести моніторинг готовності фірм та підприємств різних форм власності до спільної організації фізкультурно-оздоровчих заходів, в т.ч. спартакіад, днів здоров'я, відкритих змагань з популярних масових видів спорту (на умовах, коли спортивні організації надають організаційну та методичну допомогу, а фірми та підприємства – забезпечують нагородну атрибутику).

Сьогодні «виробнича» фізична культура реально переживає глибоку кризу – скорочується кількість фізкультурних об'єднань (колективів, клубів) на виробництві, знижується чисельність бажаючих займатися фізкультурою, відбувається відтік спеціалістів до інших сфер. Майже зруйнована така форма організації як колектив фізичної культури як первинна ланка в усій системі організації фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи на виробництві.

Практично не виконується стаття 43 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії», якою регламентовано, що «роботодавці зобов'язані відраховувати кошти первинним профспілковим організаціям на культурно-масову, фізкультурну і оздоровчу роботу в розмірах, передбачених колективним договором та угодами, але не менше ніж 0,3 відсотка фонду оплати праці…»

Наразі постає питання відтворення діяльності на виробництві колективів фізичної культури як доступної

форми організації фізкультурно-спортивного руху серед громадян за місцем роботи. Такий колектив створюється та функціонує без статусу юридичної особи для здійснення фізкультурно-спортивної діяльності за місцем роботи громадян.

Діяльність колективів фізичної культури також сприятиме підвищенню фізичної працездатності робітників і службовців при вирішенні будь-яких технологічних питань виробничого циклу, стає реальним фактором підвищення продуктивності праці. До того ж, висока вартість медичного обслуговування та професійного навчання стимулює власників виробничих об'єднань, фірм і компаній приділяти найпильнішу увагу фізичній підготовленості робітників. Все це вкладається в рамки настанов, спрямованих на формування у робітників мотивації до збереження здоров'я, профілактики захворювань та забезпечення економічного і соціального благополуччя. Враховуючи позитивний ефект від діяльності таких громадських організацій, перед органами управління сферою постає завдання врегулювання на державному рівні питання впровадження їх реєстру по всій країні.

Більш вищою формою організації фізкультурно-масової роботи на виробництві можуть бути спортивні клуби цих підприємств, які об'єднують працюючих для задоволення їх спільних інтересів у сфері фізичної культури і спорту і діють на підставі положення або статуту, затвердженого у встановленому чинним законодавством порядку.

Особливого значення фізична культура за місцем роботи громадян набуває в окремих фахових сферах. Наприклад, у Збройних Силах та інших військових формуваннях, правоохоронних органах тощо. *Так, фізичне виховання у Збройних Силах та інших військових формуваннях забезпечується командуванням військових частин і*

спрямовується на підвищення фізичної готовності військовослужбовців до бойової діяльності, володіння та ефективного використання зброї, бойової техніки, перенесення фізичних навантажень та нервово-психічних напружень в екстремальних ситуаціях, а також сприяння вирішенню завдань навчання і виховання. Фізичне виховання в правоохоронних органах організовується їх керівництвом і передбачає спеціальну фізичну підготовку особового складу до успішних дій в екстремальних умовах боротьби з порушниками правопорядку.

3. 2 Організація фізкультурно-масової роботи за місцем проживання та у місцях масового відпочинку людей

Реалізація державної політики у сфері фізичної культури і спорту здійснюється шляхом залучення широких верств населення до регулярних оздоровчих занять, надання фізкультурно-оздоровчих послуг, поєднання масових та індивідуальних форм організації фізкультурно-спортивної роботи за місцем проживання та у місцях масового відпочинку населення для профілактики захворювань, змістовного дозвілля та запобігання проявам асоціальної поведінки.

Метою цієї діяльності є створення сприятливих умов для реалізації права громадян на заняття фізичною культурою і спортом, задоволення їх потреб в оздоровчих послугах за місцем проживання та в місцях масового відпочинку населення. Проте, в Україні ще не сформовано необхідну інфраструктуру фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи за місцем проживання та масового відпочинку громадян. Тому в пріоритети державної політики у сфері фізичної культури і спорту входить забезпечення її створення.

Цю мету можливо досягнути шляхом:

- формування у громадян потреб у руховій активності та створення умов для їх задоволення;
- збереження та розвиток існуючої мережі фізкультурно-оздоровчих закладів за місцем проживання та у місцях масового відпочинку населення як умови залучення різних верств населення до оздоровчого дозвілля;
- здійснення заходів щодо збереження існуючої матеріально-технічної спортивної бази, здійснення контролю за використанням її за призначенням;
- провадження просвітницької роботи з питань оздоровлення населення засобами фізичної культури і спорту;
- організація та проведення змагань, конкурсів, показових виступів, фестивалів, спортивних свят та інших заходів за місцем проживання і в місцях масового відпочинку населення;
- обладнання та утримання фізкультурно-оздоровчих і спортивних споруд за місцем проживання та в місцях масового відпочинку населення.

Пріоритетного значення набуває також розвиток масовості та доступності спорту в суспільстві, або іншими словами – спорту для всіх. У світовій системі масовий рух «Спорт для всіх» зародився в середині 60-х років і має сталі традиції. Його концепція була прийнята Радою Європи як довгострокова спортивна програма. На початку 80-х років цей рух набув особливої популярності в багатьох країнах світу. У населення стрімко виростав інтерес до нього з точки зору оздоровлення і підвищення фізичної готовності.

Україна приєдналася до цього процесу і відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 18 січня 2003 року

№ 49 в країні утворюється мережа центрів фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх». *На сьогоднішній день в Україні діє близько 200 центрів «Спорт для всіх» – у всіх областях, багатьох містах та районних центрах.* Такі центри продовжують з'являтися у різних регіонах. Хоча досвід інших країн та елементарна логіка підказують, що створення нових і нових центрів «Спорт для всіх» призводить до збільшення витрат на утримування адміністративного персоналу у сфері фізичної культури і спорту та, водночас, до зменшення на відповідну суму асигнувань на фізкультурно-оздоровчі та спортивно-масові заходи, придбання спортивного інвентарю і обладнання тощо.

Досить популярними за часів радянської влади були фізкультурно-спортивні клуби (ФСК) за місцем проживання. Вони почали створюватися в нашій країні в кінці 50-х рр., але широкий розвиток отримали в другій половині 60-х рр., коли у відповідь на постанову ЦК КПРС і Ради. Міністрів СРСР (серпень 1966 г.) «Про заходи щодо подальшого розвитку фізичної культури і спорту» в усіх республіках почався пошук нових форм організації масової фізкультурно-спортивної роботи.

Зазначені ФСК створювалися за місцем проживання (ДЕЗ, ЖЕК), на спортивних спорудах, в парках культури і відпочинку та інших організаціях, які мали необхідні умови для проведення постійної фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи з населенням, а також в мікрорайонах.

Для створення ФСК ініціатори, а це працівники ЖЕК, представники, будинкового комітету та ін. обирають організаційну комісію, до завдань якої входить складання плану роботи комісії; узгодження організаційно-господарських питань з керівниками ЖЕК, домових управлінь

(тепер можуть бути ОСББ) і районного департаменту з питань розвитку фізичної культури і спорту, підбір кандидатур до складу ради ФСК, підготовка необхідної документації, організація та проведення установчих зборів.

ФСК виконує наступні основні функції:

а) популяризацію і пропаганду серед населення фізичної культури, масових видів спорту, туризму;

б) залучення різних вікових категорій населення в колективні і самостійні заняття фізичною культурою і спортом;

в) ефективне використання засобів фізичної культури і спорту з метою попередження правопорушень, норм загального порядку, перевиховання «важких» дітей і підлітків, залучення їх до суспільно корисної діяльності.

Для роботи з дітьми в ФСК створюються дитячі спортивні клуби, загони, дворові команди і групи, організовуються навчально-тренувальні заняття, підготовка до змагань, проводяться матчеві зустрічі, першості з видів спорту, спартакіади та фізкультурні свята, туристські екскурсії, походи тощо.

Особливо важливим в роботі ФСК є те, що вся основна навчально-тренувальна, організаційна, господарська, пропагандистська робота, будівництво та ремонт спортивних майданчиків, оформлення приміщень клубу, місць змагань і занять відбувалося силами громадськості із залученням дітей і підлітків. Отже, одним із важливих завдань ФСК можна вважати залучення молоді до колективної суспільно корисної діяльності.

3. 2. 1 Положення про проведення змагань

Положення – головний управлінський документ, на

основі якого здійснюється підготовка та безпосереднє проведення заходів. Положення визначає не тільки сутність, зміст і порядок змагальної діяльності, але й регламентує відносини між організаторами, суддями та учасниками, а також є фінансовим документом.

У зв'язку з цим положення повинно бути складено гранично чітко, щоб повністю виключити різне тлумачення тих чи інших його пунктів. У ньому повинні міститися конкретні вказівки з усіх найбільш важливим ситуацій, які можуть виникнути у ході проведення змагань. Разом з тим положенням має бути за можливості коротким, ясно сформульованим. Його не слід захаращувати вказівками, передбачуваними загальноприйнятими типовими правилами змагань з проведеного виду спорту.

У сфері фізкультурно-оздоровчої роботи часто проводяться змагання за спрощеними правилами. В цьому випадку в положенні повинен бути обговорений характер спрощення.

У змаганнях порівняно невеликого масштабу (на рівні ФСК, ЖЕКів, району) положення про змагання може складатися з найменування та восьми основних розділів.

Найменування містить інформацію: а) про вид змагання, б) про його зміст, в) про учасників, г) про причетність до певної організації (наприклад, «Положення про особисто-командну першість з лижного спорту ЖЕКів Крюківського району») .

І. Назва змагань. Цей розділ дуже важливий, так як характер мети впливає на спрямованість і зміст усіх інших пунктів положення. Зазвичай намічається одна мета і визначаються додаткові завдання, які не суперечать меті й можуть бути вирішені у процесі проведення змагань. Наприклад: «Мета змагань – перевірка стану роботи в групах

ЗФП. Завдання змагань – пропаганда фізкультурно-оздоровчої роботи, прийом нормативів комплексу ГПО, стажерська практика громадських суддів зі спорту ».

II. Організатори змагань. В цьому розділі повідомляється про керівників змагань, про організації, на які покладена підготовка місць змагань та їх безпосереднє проведення.

III. Час і місце проведення змагань. Інформація повинна бути викладена гранично просто і чітко. Наприклад: «Змагання проводяться 20 січня 2019 року з 15.00 год. в Придніпровському парку м. Кременчук.

IV. Учасники змагань. У цьому розділі необхідно вказати, кого допускають до участі в змаганнях, в якому числі, з яким складом команд, а також які вимоги пред'являються до учасників або яких умов (вимог) вони повинні дотримуватися.

Наприклад: «До участі в змаганнях допускаються команди домоуправлінь, що складаються з необмеженої кількості сімей. Склад сім'ї – один чоловік, одна жінка і одна дитина віком від 8 до 12 років. Кожен учасник повинен мати медичну довідку (допуск до змагань)».

V. Програма змагань. У цьому розділі перераховуються змагальні вправи для всіх груп учасників, а при необхідності – число учасників заліку з певного виду спорту.

У найпростішому варіанті цей розділ може бути сформульований так: «У програму змагань входять лижні гонки: чоловіки – 10 км, жінки – 5 км».

Або: «У програмі змагань: біг – 800 м для чоловіків, 400 м для жінок, 100 м для дітей; метання гранати – для чоловіків (700 г) і жінок (500 г); стрільба з пневматичної зброї – для дітей; сімейна естафета 60 + 100 + 200 м».

VI. Порядок визначення переможців змагань. Як правило, в спортивних змаганнях особиста першість визначається за

найкращими особистими результатами. Проте в фізкультурно-спортивних заходах оздоровчої спрямованості можуть одночасно брати участь особи різної статі та віку. Тому для підсумкової оцінки, їх результати необхідно розрахувати за допомогою будь-яких зрівняльних коефіцієнтів, заохочувальних балів тощо.

Так, наприклад, у змаганнях типу «Спортивна сім'я» для порівняння можуть застосовуватися наступні способи:

- розподіл результату учасників на довжину дистанції;

Наприклад, відповідно до програми лижних гонок, чоловік пройшов 10 км за 60 хв, жінка – 3 км за 21 хв, дитина – 1 км за 7 хв. Час, показаний цією сім'єю, визначається наступним чином: 60 хв: 10 = 6 хв; 21 хв: 3 = 7 хв; 7 хв: 1 = 7 хв. Загальний час команди: 6 + 7 + 7 = 20 хв;

- результати членів сім'ї оцінюються за таблицею оцінки спортивних результатів (в легкій атлетиці, плаванні, лижному спорті), причому результат дитини множиться на коефіцієнт, що відповідає віку: 7 років –1,5; 8 років –1,4; 9 років –1,3; 10 років –1,2; 11 років – 1,1; 12 років –1,0; 13 років – 0,9; 14 років – 0,8;

Крім системи оцінки особистих результатів в даному розділі необхідно повідомити про кількість учасників заліку, порядок визначення командної першості.

Наприклад, для змагань «Спортивна сім'я» цей розділ може бути сформульований так: «Переможці визначаються»:

- в особистій першості, в кожній вправі по кращому результату;
- серед сімей учасників – за найбільшою сумою очок, набраних членами сім'ї в 3 вправах (за таблицею ГПО);
- серед команд ЖЕКів – за найбільшою сумою очок, набраних трьома кращими сім'ями домоуправління.

VII. Визначення переможців змагань та нагородження.

Зміст цього розділу залежить від можливостей організаторів змагань і його цілей. У сфері фізкультурно-оздоровчої роботи бажано засновувати якомога більше нехай і недорогих призів. Навіть найпростіший приз є свідком певних успіхів у фізичній культурі, створює гарний настрій, стимулює подальші заняття фізичними вправами.

VIII. Заявки і порядок їх подання. Представництва команд. У цьому розділі повинні бути вказані терміни, місце і форма представлення заявок на участь у змаганнях, а також час і місце проведення засідань суддівської колегії спільно з представниками команд.

3. 2. 2 Організація і зміст діяльності спортивно-оздоровчих клубів за інтересами

Членом такого клубу може бути кожен бажаючий, допущенний лікарем до фізкультурно-оздоровчих занять. Заняття повинні проводитися відповідно до програм і методичних рекомендацій, які затверджені районним (міським) департаментом з питань розвитку фізичної культури і спорту .

Основи організації і зміст роботи клубів за інтересами можна розглянути на прикладі клубу любителів бігу (КЛБ). Клуби любителів бігу створюються в колективах фізичної культури підприємств, установ, навчальних закладів, при спортивних спорудах, парках культури і відпочинку, ЖЕКах, ОСББ та інших організаціях. Робота КЛБ будується на основі творчої ініціативи фізкультурної громадськості, виборності всіх органів, звітності їх перед членами клубу і організацією, при якій створений клуб.

Вищим органом клубу є збори його членів, які збираються не рідше двох разів на рік. Для безпосереднього керівництва

роботою на загальних зборах відкритим голосуванням обирається правління строком на два роки. Правління клубу обирає зі свого складу голову і його заступника. Голова правління клубу входить до складу ради ДСТ (КФК) вищестоящої організації. При правлінні можуть створюватися комісії (ініціативні групи) з різних розділів діяльності: організаційно-масова, пропаганди і агітації, організації та проведення масових фізкультурно-оздоровчих заходів, підготовки громадських кадрів тощо.

Навчально-тренувальна робота в клубах любителів бігу будується за очно-заочною системою, коли велика частина занять проводиться за індивідуальними планами.

В своїй діяльності КЛБ організовують та провадять:

- методичну допомогу тим, хто займається бігом та іншими фізичними вправами;
- регулярне медичне і педагогічне спостереження з метою вдосконалення методики проведення занять;
- проведення масових фізкультурно-спортивних свят і змагань;
- навчання членів клубу самостійного і методично-грамотного проведення занять та основам самоконтролю за станом здоров'я.

Для зміцнення клубних колективів та залучення в клуб широких верств населення, особливо молоді, можуть бути використані зустрічі з вченими, лікарями, тренерами, спортсменами; колективні вечори відпочинку, турпоходи; виступи з лекціями з пропаганди оздоровчого бігу і ходьби на підприємствах, в навчальних закладах.

Облік всієї діяльності і результатів роботи самодіяльних клубів ведеться в спеціальних журналах, що включають списки членів клубу, протоколи загальних зборів і засідань правління клубу, обліку проведення заходів, відвідуваності

спільних занять, виконання навантажень тощо.

Правління клубу щорічно звітує перед організацією, при якій клуб створений і перед відповідною федерацією спорту. У звіті вказується число тих, хто тренується, перераховуються проведені заходи із зазначенням кількості учасників, наявність громадських інструкторів, матеріально-технічної та спортивної бази, наводиться план заходів на наступний рік, представляється список найбільш активних членів клубу для заохочення.

3. 3 Організація та методика масової фізичної культури у навчально-виховній сфері

3. 3. 1 Оздоровча робота у дошкільних навчальних закладах

До дошкільних навчальних закладів відносяться всі типи дитячих садків як при управлінні відділів народної освіти, так і відомчих. *Під час організації всіх занять, пов'язаних з фізкультурно- оздоровчими заходами, необхідно враховувати вікові та психолого-педагогічні особливості дітей дошкільного віку і дотримуватися наступних правил:*

- враховувати мотиви до занять, що передбачає проведення занять організовано та емоційно, розвиток почуття колективізму, імітація діяльності дорослих тощо;
- враховувати особливості розвитку рухової діяльності, яка формуються на основі рухових умінь і навичок, у свою чергу, останні формуються на основі задатків і набутих знань;
- враховувати рухові й анатомічні здібності, а тому старанно підбирати підготовчі й підвідні фізичні вправи (за структурою та характером вони повинні відповідати завданням основної частини уроку);

- удосконалювати естетичну спрямованість занять (добре підібраний музичний супровід);
- чітко дотримуватися гігієнічних вимог (місце занять, одяг повинні викликати позитивні емоції та зручність у виконанні вправ);
- дотримуватися режима занять (стежити за чергуванням харчування та навчальних занять з фізичної культури).

Заняття повинні мати оздоровчу спрямованість. З метою проведення та організації занять оздоровчого напряму використовують наступні форми:

- ранкова гігієнічна гімнастика;
- загартовування (повітряні ванни, сонячні процедури, обливання та обтирання водою);
- коригувальна гімнастика (проводиться у спецгрупах);
- за можливості –оздоровчо-навчальне плавання;
- рухливі ігри (використовувати також і в режимі дня);
- спортивні ігри;
- заняття на лижах;
- катання на санчатах (естафети, катання з гірок);
- ігри на снігу (будування сніжних споруд, барикад);
- прогулянки та екскурсії;

Для дітей дошкільного віку необхідна також організація занять спортивного спрямування, при цьому необхідно зважати на адекватність підбору видів спорту, намагатися дотримуватися справедливості суддівства та виділяти переможців, але й пам'ятати про переможених. У зазначеному розділі роботи використовуються наступні форми:

- спортивні конкурси (естафети, малі чемпіонати і турніри);

- спортивні свята (у тому числі за участі батьків);
- спортивні ранки;
- малі олімпійські ігри (зимові й літні);
- змагання з окремих видів спорту;
- секції, що організовані ДЮСШ (в яких можуть формуються спецкласи з видів спорту).

Діяльність з фізичного розвитку та оздоровлення дітей буде ефективна тоді, коли в ній братимуть участь як вихователі, так і батьки. Для цього необхідно використовувати наступі форми:

- залучати вихователів і батьків до проведення всіх спортивних заходів;
- разом із методистом дитячого садка проводити систематичні практичні семінари з вихователями;
- проводить бесіди і збори з батьками (з питань: режим дня дитини, виконання домашніх завдань з фізкультури, залучення батьків до занять фізичними вправами разом з дітьми, гігієна у фізичному вихованні дитини);
- забезпечувати методичними посібниками, рекомендаціями для вихователів з організації та проведення фізкультурних занять у режимі дня, пам'ятки для батьків тощо).

Культура фізичного виховання починається з дитячого садка, і про це завжди слід пам'ятати.

3. 3. 2 Організація спортивно-масової й фізкультурно-оздоровчої роботи в загальноосвітній школі

Фізкультурно-оздоровча робота (ФОР) в режимі навчального дня учнів регламентується комплексними програмами. *Основне їх завдання – створення*

оптимального рівня підвищення фізичного і розумового рівня працездатності у процесі навчального дня. З цією метою у школах рекомендується, крім уроків з фізичної культури, проводити: гімнастику до занять, фізкультурні хвилинки на уроках, кожен день фізичні заняття у групах продовженого дня тощо.

До основних форм позакласної фізкультурно-оздоровчої і спортивної роботи в позаурочний час відносяться: участь у гуртках спортивного спрямування, відділення початкової підготовки ДЮСШ, секції ЗФП, спортивні секції, спортивні змагання, спортивні свята, туристичні походи, громадські організації з фізичного виховання учнів тощо.

Гуртки фізичної культури. Їх основне завдання – залучити дітей 1-4 класів до систематичних занять фізичним вихованням і спортом. Заняття проводяться 2 рази на тиждень по 45-60 хв.

Групи початкової підготовки ДЮСШ організуються з виду спорту з послідовною передачею дітей до ДЮСШ. Заняття проводять 1-3 рази на тиждень. Розподіл годин: ЗФП - 60%, СФП - 40%. Заняття проходять за участі тренера-викладача ДЮСШ.

Секції загальної фізичної підготовки комплектуються з учнів, які відносяться за станом здоров'я до підготовчої медичної групи. Заняття проводяться 2 рази на тиждень по 60 хв.

Спортивні секції створюються з видів спорту. Характер занять – навчально-тренувальний. Проводяться 2 рази на тиждень по 1,5-2 год. Заняття повинні проводити кваліфіковані фахівці, які мають не менш ніж перший розряд з виду спорту. Для відвідування таких занять необхідно мати дозвіл лікаря.

Спортивні змагання – одна із форм, яка дає широкі можливості для виявлення рухових здібностей в учнів та підвищення їх емоційного тонусу. Не випадково в американських школах основну увагу приділяють змаганням. Вихователі та батьки переконані, що змагання – це школа життя, лабораторія формування особистості. В жодній країні світу немає стільки змагань для учнів, як у США. *Спортивні змагання у США здійснюються майже на кожному занятті: за кількістю забитих голів, пробіганням різних відрізків з веденням м'яча і без нього, зі стрибків, підтягування, комплексних естафет тощо. Цей позитивний досвід необхідно запроваджувати в Україні.*

Спортивні свята. Для проведення спортивних свят необхідно здійснити комплекс організаційно-підготовчої роботи. До них можна підготовляти як спортивні змагання, показові виступи, конкурси, так і художні номери. До участі залучаються всі учні, вчителі, батьки, громадські організації. Їх необхідно присвячувати історичним датам, подіям із життя школи, національним спортивним святам. Під керівництвом учителя малювання готуються: плакати, дружні шаржі, конкурси малюнків тощо. Під керівництвом учителя музики підбирається музичне оформлення, програма художніх номерів. Учитель праці з учнями готує вітрини для виставок, планшети для стендів.

Бібліотека оформляє виставку спортивної літератури. Бажано домовитись з торговими організаціями про продаж учасникам спортивної форми, літератури, значків, марок, морозива.

Туристичні походи проводяться з молодшими учнями на відстань 3-4 км, з учнями 10-11 років організуються походи на 1 день загальною відстанню в обидва кінця до 6 км.

Для учнів 12-15 років походи можуть бути від 1 до 3 днів з ночівлею, маршрут до 12-15 км.

Громадські організації з фізичного виховання учнів. У минулому фізичним вихованням учнів займались також комсомольські, піонерські й організації жовтенят. Після перегляду суспільством своїх духовних цінностей і політичних поглядів ці організації були скасовані, натомість появились інші громадські організації. Національне відродження України спричинило різноманітні громадські рухи та дитячі організації. Серед них особливе місце посідає спортивна організація «Пласт». Утілюючи основні ідеї всесвітньої організації «Скаут», «Пласт» відображає національні особливості й історичні традиції українського народу.

Назву «Пласт» запропонував І. Франко, син якого був одним із його організаторів. Назва походить від фізично підготовленої групи людей-розвідників запорізьких козаків, які ходили у розвідку «по-пластунськи». До цієї категорії людей ставились особливі вимоги з фізичної підготовки: вони повинні були досконало володіти технікою плавання, ниряння, бігу на довгі та короткі дистанції, майстерно володіти всіма видами зброї,засобами пересування, а також технікою бойових умінь.

«Пласт» був організований у 1918 році. Вступаючи до цієї організації, діти повинні давати присягу. Однак вступити до неї було не дуже легко. Після двох місяців дитина повинна була виконувати роль спостерігача, потім один рік треба бути кандидатом у пластуни, виконувати доручення. Кандидати в пластуни дають обіцянку на вірність організації. Кандидат наприкінці року повинен скласти 3 іспити, опрацьовані організацією, після яких може стати справжнім пластуном.

Основні форми організації занять у «Пласті»:

- вивчати мистецтво розвідника;
- долати водяні перешкоди;
- військові ігри;
- організація походів, марш-кидків;
- участь у різних видах змагань;
- художньо-спортивні свята;
- розвиток сили, витривалості, швидкості й координації;
- обов'язкові заняття спеціальними видами спорту.

Особливе місце серед інших зазначених форм спортивно-масової та фізкультурно-оздоровчої роботи посідає організація спеціалізованих класів з видів спорту.

3. 3. 2. 1 Організація спеціалізованих класів з видів спорту в загальноосвітніх школах

Спеціалізовані класи з видів спорту з певним днем навчання та з поглибленим навчально-тренувальним процесом організовуються в загальноосвітніх школах і школах-інтернатах, які не мають спеціального профілю. Для цього необхідне рішення обласних департаментів освіти і відповідних департаментів з фізичної культури і спорту за умови наявності в даному місті або районі дитячо-юнацької спортивної школи, що має власну або орендовану спортивну базу для занять.

Спеціалізовані класи комплектуються з числа найбільш перспективних в спортивному відношенні учнів, які навчаються не менше року в спортивній школі (незалежно від відомчих приналежності шкіл). У ці класи можуть переводитися учні з різних загальноосвітніх шкіл за рішенням департаментів освіти і при згоді батьків школярів.

Комплектуванням спеціалізованих класів здійснюється

комісія в складі директора, заступника директора загальноосвітньої школи, директора, заступника директора та старшого тренера ДЮСШ, лікаря загальноосвітньої школи та лікаря фізкультурного диспансеру. Голова комісії призначається районними або міськими департаментами освіти з осіб, що входять до складу комісії.

Навчально-виховний процес із загальноосвітніх предметів в спеціалізованих класах, як і в звичайних, здійснюється за навчальним планом. Навчально-тренувальний процес здійснюється у поза навчальний час за програмою дитячо-юнацької спортивної школи.

ДЮСШ несе відповідальність за постановку навчально-тренувального процесу, забезпечення спортивною формою та інвентарем.

Навчально-тренувальні заняття з групами учнів спеціальних класів проводяться тренерами-викладачами ДЮСШ не рідше двох разів на день (не менше 10 разів на тиждень). Оплата тренерів проводиться за рахунок бюджету ДЮСШ. На тримання спецкласів в ДЮСШ необхідно передбачити виділення додаткових асигнувань.

Загальне керівництво лікарським контролем за станом здоров’я учнів спеціалізованих класів здійснюється місцевими органами охорони здоров'я. Лікарський контроль за навчально-тренувальним процесом ведеться фізкультурними диспансерами або лікарем ДЮСШ.

Облік навчально-виховної роботи із загальноосвітніх предметів ведеться в класних журналах встановленого зразка. Облік спортивної підготовки ведеться тренерами-викладачами ДЮСШ (СДЮШОР) в журналі обліку роботи групи.

3. 3. 3 Організаційні заходи масової фізичної культури і спорту в позакласний час

За умови роботи загальноосвітньої школи, до змісту поняття про рухову активність очевидно слід віднести фізичні вправи відповідно до навчального плану на уроках фізичної культури, рухливі ігри на перервах для молодших школярів, прості, доступні вправи для старшокласників, що можуть впроваджуватися у формі виконання вправ до занять, самостійні заняття фізичними вправами, спеціально організовані змагання в позакласний час, навчання школярів в комплексних та спеціалізованих ДЮСШ тощо.

Узагальнюючи поняття рухової активності школярів, насамперед потрібно усвідомити, що це основний засіб фізичного виховання з його притаманною різноманітністю, певною спрямованістю та спортивною (змагальною) діяльністю.

Дослідження свідчать про те, що сучасні діти здебільшого відчувають руховий дефіцит, тобто кількість рухів, що досягають діти за добу, нижче вікової норми. І це має негативний вплив на їх організм. Більш того руховий дефіцит призводить і до більш виражених функціональних порушень в організмі дитини. Знижуються сила і працездатність скелетної мускулатури, що тягне за собою порушення постави, викривлення хребта, плоскостопість, затримку вікового розвитку швидкості, спритності, координації рухів, гнучкості, витривалості й сили. Тривале перебування в одноманітному положенні (наприклад, у школі за партою) викликає статичне навантаження на певні групи м'язів, що призводить до їх стомлення і посилює несприятливий вплив гіпокінезії.

Гіпокінезія, викликаючи розвиток обмінних порушень і надлишкове відкладення жиру, сприяє також захворюванню дітей ожирінням та іншими хворобами. У таких дітей за

деякими дослідженнями частіше реєструються травми, у них в 3-5 разів вища захворюваність на гострі респіраторні інфекції. Не дивлячись на вище означене, постійно спостерігається зменшення рухової активності школярів, що безпосередньо впливає на погіршення їх здоров'я, а як відомо стан здоров'я на 51% залежить від способу життя, на 20% – від спадковості та навколишнього середовища до 10%.

Хронічний дефіцит рухової активності став сьогодні реальною загрозою здоров'ю та нормальному розвитку учнів. Щоб виключити негативний вплив гіпокінезії на дитячий організм, потрібна рухова активність з певним обсягом фізичних навантажень. Ураховуючи те, що на уроках фізичної культури тижнева потреба школярів задовольняється тільки на 20% (Круцевич Т.Ю., 2012), поповнення її можливе за рахунок іншої рухової діяльності, у тому числі під час самостійних занять фізичними вправами. Свідоме ставлення до такого процесу кожного школяра буде означати перехід на здоровий спосіб життя, основою якого є не харчування, як пояснюють нам лікарі, а все таки фізичні навантаження. Безумовно, фізичні навантаження повинні бути адекватні фізичній підготовленості школярів, віковим та статевим особливостям тих, хто виконує фізичні вправи.

Велику роль у формуванні рухової активності відіграють спортивні традиції, система освіти, місце і роль фізичного виховання та спорту в цій системі, наявність сучасних програм фізичного виховання та їх виконання кваліфікованими викладачами. Спеціально організована м'язова діяльність – це різні форми занять фізичними вправами в позакласний час, активні пересування до школи та зі школи. У шкільному віці спеціально організована фізкультурна активність може здійснюватися як обов'язкова, регламентована програмами фізичного виховання у школі, так

і добровільна – у вільний від навчання час у вигляді організованих або самостійних занять.

Відносно державних програм фізичного виховання в загальноосвітніх школах які передбачають 2-3 уроки на тиждень, не говорячи вже про їх якість, то цього явно недостатньо для нормального розвитку дітей шкільного віку. За деякими даними хронометражу, моторна щільність на уроках фізичної культури за найкращих умов сягає 35-45 хв. на тиждень. У більшості друкованих видань наголошується на недостатню рухову активність школярів, а тому пропонуються свої програми і моделі, які б задовольняли норми рухової активності школярів (Полулях А.В., 1990, Шульга В.Н., Ціпов'яз, 2009, Зорін В.В., 2012 та ін.).

На даний час, позакласні форми рухової діяльності в край недостатньо використовуються в переважній більшості загальноосвітніх шкіл, а запропоновані моделі в позакласних заходах з достатньою руховою діяльністю не находять належної підтримки і широкого розповсюдження.

Узагальнюючи досвід кращих шкіл України з навчально-виховної роботи та додаткових занять різної форми в позаурочний час, спортивно-масову роботу в школі та поза школою, можна представити певну (узагальнену) модель здоров'язбережувальних технологій сучасної школи, яка дозволяє довести рухову активність школярів до рекомендаційних параметрів – 10-15 годин на тиждень.

В основі наведеної моделі використаний алгоритм навчального процесу Кременчуцької спеціалізованої школи № 7 1-111 ступеня з поглибленим вивченням фізичної культури та основ здоров'я.

• навчальний процес починається з диференційованої гімнастики з музикальним супроводом, яку проводять

інструктори з художньої гімнастики під контролем класних керівників і адміністрації школи;

- на кожному уроці проводяться фізкультхвилинки, які дають можливість на першому уроці адаптуватися до навчального процесу, на 2-4 уроках – підтримати процес активної праці, на 5-6 уроках – зняти втому;
- після третього уроку – динамічна перерва 30 хв. (учні 1-4 класів) переодягаються в спортивну форму і під керівництвом класоводів проводять рухливі ігри. Для середніх і старших школярів розробляється план спортивно-розважальних заходів на спортивних майданчика площею 2,5 га;
- навчальним планом передбачено чотири уроки фізичної культури, в паралельних класах хлопці і дівчата займаються окремо;
- в суботу з 10 до 13 години під контролем чергових вчителів проводиться клуб вихідного дня. Кожен учень може прийти з батьками і займатися видом спорту, який до вподоби;
- кожного місяця проводиться спортивне свято. Наприклад, відкриття і закриття спартакіади школи, олімпійський урок, день туриста, день бігуна, свято спортивної родини – «Тато, мама і я – спортивна сім'я, «Вперед, дівчата!», «Лицарський турнір», козацький гурт тощо.

На базі школи працюють спортивні секції з 12 видів спорту. Тижнева рухова активність школярів складає 10-15 год. на тиждень.

Фізкультурно-оздоровча робота (ФОР) в режимі навчального дня учнів та позакласна (позаурочна) різноманітна виховна та спортивно-масова робота відноситься до компетенції вчителя фізичної культури

.3. 3. 3. 1 Організація і проведення спортивних свят

Користь спортивного заходу важко переоцінити, воно розвиває в дитині всебічну особистість і привчає до активного здорового способу життя. Діти завжди дуже трепетно чекають всіляких конкурсів, так як вони дають можливість виховати дух суперництва і відкрити всі свої таланти.

Масові фізкультурно-спортивні заходи (ФСЗ) – свято сили, спритності і здоров'я, і проходити вони повинні в святковій атмосфері з відповідним оформленням та організацією. Правильна організація церемоній і процедур змагання надає мобілізуючий вплив на учасників, керівників та суддів, привертає увагу громадськості, преси, радіо, телебачення, що сприяє підвищенню значимості фізкультури і спорту, їх пропаганді.

Все це передбачає ретельну розробку спеціального сценарію, відповідальність за підготовку якого несе організаційний комітет змагання. Сценарій включає церемоніал відкриття ФСЗ, порядок процедур, в ході змагань, церемоніал закриття.

Церемоніал відкриття включає в себе:

1) шикування учасників змагань по командам. Порядок шикування – в алфавітному порядку команд (колективів, міст, ДСО, республік) або в порядку місць, зайнятих командами на попередніх аналогічних змаганнях. Команда, яка представляє організацію (місто, республіку), на яку покладено проведення змагань, зазвичай замикає стрій. Перед кожною командою шикуються судді при учасниках з транспарантом, на якому зазначена назва команди, знаменосець з асистентами, що несе прапор ДСО або республіки, керівник або капітан команди. Команди шикуються по ранжиру, попереду жінки (або діти), за ними чоловіки;

2) вихід загальної колони слідом за командувачем парадом на спортивну арену під марш, перешиковуються в шеренгу до основної маси глядачів;
3) рапорт командувача парадом особам, які приймають парад (представники адміністрації, громадських організацій, спорткомітету, головний суддя змагань);
4) вітання учасників змагань;
5) повідомлення головним суддею основних відомостей про майбутні змаганні;
6) урочистий підйом прапора (запалення вогню, салют, випуск голубів тощо. Для підйому прапора змагань зазвичай запрошуються переможці попередньої першості або видатні спортсмени;
7) урочисте оголошення відкриття змагань. Зазвичай це доручається старшому за посадою серед тих, хто приймає парад;
8) марш учасників, показові виступи або початок змагань з перших номерів програми (в цих випадках учасники, які виступають в перших номерах програми, звільняються від участі в параді).

До числа урочистих процедур в ході змагань можна віднести вихід на спортивну арену суддівських бригад і команд (підгруп) учасників, здачу рапортів капітанів або суддів при учасниках про готовність команд, представлення учасників глядачам, нагородження переможців. Порядок зазначених процедур визначається правилами змагань з видів спорту, лише процедура урочистого нагородження переможців в особистій першості, що здійснюються зазвичай відразу після завершення виду програми, приблизно однакова для всіх видів спорту. Здійснюють цю процедуру судді з нагородження.

Для вручення нагород бажано запрошувати прославлених

спортсменів або інших відомих людей. Процедура включає вихід призерів до п'єдесталу пошани, оголошення їх досягнень, сходження на п'єдестал, вручення нагород.

Церемоніал закриття ФСЗ зазвичай включає в себе:

1) шикування команд учасників згідно зайнятим на змаганнях командним місцях. Залежно від завдань ФСЗ, можливо шикування команд, учасників цих заходів в загальній зведеній колоні. Після виходу під марш на спортивну арену учасники шикуються обличчям до основної трибуни або до основної маси глядачів;

2) оголошення Головною суддівською колегією підсумків змагань;

3) вручення командних призів. Зазвичай вручення виконує голова оргкомітету або голова керівництва організації, що проводить змагання;

4) спуск прапора переможцями змагання або представниками команд-переможниць;

5) урочистий відхід учасників з арени.

Розробка звичайного сценарію ФСЗ не вимагає спеціальних знань. Для цього досить подумки уявити («програти») хід ФСЗ, зробити приблизний розрахунок часу та підібрати відповідний музичний супровід. З огляду на значення церемоній відкриття і закриття ФСЗ, доцільно проводити попередні репетиції цих процедур. Велике значення має правильний вибір місця проведення і церемоній. Воно не повинно бути занадто віддалене від місця проведення змагань і разом з тим має бути найбільш зручним для подання церемоній широкому колу глядачів.

Необхідна також й інша підготовча робота: добір організаторів і керівників параду, вибір маршу і організація його виконання, розробка дикторських текстів для радіоінформатора, технічне обладнання місця церемонії й т.

ін.

Важливе місце в спортивному церемоніалі займає атрибутика. У практиці спортивних змагань України використовуються наступні атрибути:

1) прапор змагань;

2) прапори добровільних спортивних товариств;

3) емблема змагань, зображена на прапорах, транспарантах, нагородних жетонах, пам'ятних значках, програмах, пам’ятках, нагрудних номерах учасників, сувенірах, присвячених змаганням тощо;

4) обумовлена правилами чи положенням про змагання форма суддів і учасників. У будь-якому випадку учасник повинен бути одягнений в охайну форму і мати емблему свого колективу. У командних змаганнях однієї організації команди повинні мати однакову форму. Форма суддів повинна помітно відрізнятися від форми учасників. Як правило, в системі спортивних змагань нагороджуються учасники, що зайняли 1, 2 і 3-е місця в окремих видах або в комплексі спортивних вправ. Тому п’єдестали пошани виготовляються з розрахунком на 3 місця;

5) вручення призів супроводжується урочистою музикою.

На республіканських змаганнях і змаганнях високого рівня, для учасників виготовляють пам'ятні значки (жетони). Їм також можуть бути залишені, в якості сувенірів, нагородні номери, якщо на них поміщені емблема і назва змагань.

3. 4 Зміст професійної діяльності вчителя фізичної культури

Основними обов'язками вчителя фізичної культури є:

- планування, організація та проведення навчальних занять з фізичного виховання, методична розробка уроків і домашніх завдань, керівництво роботою

викладачів фізичного виховання, контроль за підготовкою і якістю проведених ними уроків і надання їм методичної допомоги;

- організація обліку відвідуваності занять і успішності учнів, проведення контрольних випробувань з перевірки рівня фізичної підготовленості та надання допомоги учням, які мають слабкий фізичний розвиток і недостатню підготовленість;
- організація навчально-тренувальних занять спортивних секцій колективу фізкультури навчального закладу, практичне ведення тренувальної роботи в одній спортивній секції;
- організація і контроль за проведенням ранкової гімнастики (зарядки) і заходів по загартовуванню організму учнів;
- організація і проведення масових спортивних та туристичних заходів;
- пропаганда фізичної культури і спорту серед учнів навчального закладу;
- обладнання та підтримання відповідно до вимог місць для занять фізичною культурою;
- організація виготовлення спортивного обладнання та інвентарю силами учнів;
- забезпечення придбання спортивного майна, правильної його експлуатації, зберігання і догляду за ним;
- використання спортивних споруд профспілок та інших відомств для навчальної та спортивно-масової роботи;
- здійснення встановленої державної звітності з фізичного виховання та спортивно-масової роботи.

Посадова інструкція вчителя фізичної культури

І. Загальні положення:

1.1. ця посадова інструкція розроблена на підставі тарифно-кваліфікаційної характеристики вчителя фізичної культури, затвердженої наказом Міністерства освіти України від 31.08.1995 № 463/1268 за погодженням з Міністерством праці та Міністерством юстиції України;

1.2. вчитель фізичної культури повинен мати вищу або середню спеціальну педагогічну освіту без вимог до стажу роботи;

1.3. вчитель фізичної культури адміністративно підпорядковується безпосередньо директорові школи;

1.4. вчитель фізичної культури призначається і звільняється з посади відділом освіти районної адміністрації з подання директора;

1.5. у своїй діяльності вчитель фізичної культури керується Конституцією України, Конвенцією ООН про права дитини, законами України з питань освіти, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, рішеннями відповідних органів виконавчої влади, методичними рекомендаціями Українського науково-методичного, обласного, районного центру, а також Статутом, нормативно-правовими актами навчального закладу, трудовою угодою, цією Інструкцією. Дотримується у роботі Конвенції про права дитини.

2. Завдання та обов'язки

Основними завданнями та обов'язками діяльності вчителя фізичної культури є:

2.1. Проводити на високому методичному і науковому рівні навчання учнів відповідно до програм та методик фізичної культури, використовуючи найефективніші прийоми, методи і засоби навчання;

2.2. Визначити завдання і зміст занять з урахуванням віку, підготовленості, індивідуальних, психофізичних особливостей учнів;
2.3. Надавати допомогу учням в оволодінні навичками і технікою виконання вправ;
2.4. Забезпечувати повну безпеку учнів, виконання вимог техніки безпеки під час проведення уроків та фізкультурно-оздоровчих заходів;
2.5. Разом із медичними працівниками контролювати стан здоров'я дітей і регулювати їхнє фізичне навантаження;
2.6. Проводити консультації для батьків. Вихователів груп продовженого дня з методики фізичного виховання дітей і профілактики нещасних випадків;
2.7. Проводити позакласну роботу з учнями;
2.8. Вести облік успішності і відвідування уроків;
2.9. Турбуватися про збереження навчально-матеріальної бази фізичного виховання, обладнання та інвентаря, прийнятого на відповідальне збереження згідно з відповідними документами;
2.10. Брати участь у роботі методичного об'єднання та внутрішньо шкільних змаганнях;
2.11. Проходити періодичні медичні обстеження;
2.12. Дотримуватись етичних норм поведінки в школі, побуті, громадських місцях, які відповідають суспільному статусу педагога;
2.13. Розміщувати та установлювати спортінвентар відповідно до правил і норм із техніки безпеки та виробничої санітарії;
2.14. Складати і переглядати один раз на три роки інструкції з техніки безпеки, виробничої санітарії. Протипожежної безпеки та здійснювати нагляд за їхнім дотриманням відповідно до типових інструкцій;

2.15. Систематично проводити інструктажі з учнями з правил безпеки праці під час навчальних занять з обов'язковою реєстрацією в класному журналі та журналі реєстрації інструктажів учнів;
2.16. Проводити ретельну перевірку та своєчасне розслідування та облік нещасних випадків, пов'язаних з роботою учнів;
2.17. Допускати у визначеному порядку на заняття представників дирекції школи;
2.18. Замінювати на уроках тимчасово відсутніх учителів згідно з розпорядженням заступника директора з навчально-виховної роботи;
2.19. Брати участь у роботі педагогічної ради школи і нарадах, які проводяться дирекцією школи;

3. Права:

Вчитель фізичної культури має право:
3.1. брати участь в управлінні школою в порядку, передбаченому Статутом НК № 67;
3.2. захищати професійну честь та гідність;
3.3. ознайомлюватись зі скаргами та іншими документами, що містять оцінку його діяльності, і давати свої пояснення;
3.4. захищати свої інтереси самостійно або через представника, в тому числі адвоката, у випадку дисциплінарного чи службового розслідування, пов'язаного з порушенням педагогом норм професійної етики;
3.5. на конфеденційність дисциплінарного (службового) розслідування за винятком випадків, передбачених законом;
3.6. на вільний вибір форм, методів, засобів навчання, методи оцінювання знань учнів;
3.7. на підвищення кваліфікації і перепідготовку;

3.8. атестуватися на добровільній основі на відповідну кваліфікаційну категорію та її в разі успішного проходження атестації;

3.9. давати учням під час занять і перерв обов'язкові розпорядження, які стосуються організації занять і дотримання дисципліни, притягувати учнів до дисциплінарної відповідальності у випадку і в порядку, визначених Статутом і Правилами про нагородження учнів та стягнення;

4. відповідальність:

4.1. У встановленому законодавством Україні порядку вчитель фізичної культури несе відповідальність за:

4.1.1. життя і здоров'я учнів під час навчального процесу;

4.1.2. реалізацію в повному обсязі навчальних програм відповідно до навчального плану і розкладу навчального процесу;

4.1.3. порушення прав і свобод учня;

4.2. за невиконання чи неналежне виконання без поважних причин Статуту і Правил внутрішнього трудового розпорядку школи, законних розпоряджень директора школи та інших нормативних актів, посадових обов'язків, установлених цією інструкцією, вчитель фізичної культури несе дисциплінарну відповідальність у порядку, визначеному трудовим законодавством;

4.3. за застосування, в тому числі одноразове, як методу виховання фізичного та психологічного насильства над учнем, а також скоєння іншого аморального вчинку вчитель може бути звільнений з посади відповідно до трудового законодавства і Закону України „Про освіту". Звільнення за такий вчинок не є заходом дисциплінарного покарання;

4.4. за спричинення школі чи учасникам освітнього процесу збитків у зв'язку з виконанням (невиконанням) своїх посадових обов'язків учитель фізичної культури несе

матеріальну відповідальність у порядку і в межах, визначених трудовим і цивільним законодавством.

5. Кваліфікаційні вимоги:

5.1. вчитель фізичної культури повинен мати відповідну фахову освіту;

5.2. проводить вступний, цільовий та позаплановий інструктажі учнів з охорони праці під час занять з обов'язковою реєстрацією у „ Журналі реєстрації інструктажу учнів" та в класному журналі;

5.3. володіти сучасними формами, методами організації навчально-виховного процесу, забезпечувати результативність та якість своєї праці;

5.4. вчитель фізичної культури повинен уважно оглянути місце проведення занять, переконатися у справності спортобладнання, надійності установлення і закріплення відповідно до санітарно-гігієнічних вимог до місця проведення занять;

5.5. під час занять учитель фізичної культури повинен навчити учнів безпечних прийомів виконання фізичних вправ і стежити за виконанням учнями заходів безпеки, при цьому суворо дотримуватись принципів доступності й послідовності навчання, у разі необхідності забезпечувати страхування;

5.6. За результатами медичних оглядів знати фізичну підготовленість й функціональні можливості кожного учня, якщо в учня з'являються ознаки втоми або якщо він скаржиться на слабкість чи погане самопочуття, негайно відіслати його до лікаря;

5.7. Раз на 5 років проходити навчання на курсах підвищення кваліфікації з предмету і раз на три роки – з безпеки життєдіяльності з наступною атестацією і присвоєнням кваліфікаційної групи;

5.8. Розробляє і періодично переглядає інструкції з охорони праці і подає їх на затвердження директору;
5.9. Постійно підвищує педагогічну майстерність і фаховий рівень.

6. Взаємовідносини:

Вчитель фізичної культури:

6.1. працює в режимі тижневого навантаження, розкладу уроків, графіку позакласної роботи, затверджених наказом директора школи на початок навчального року;
6.2. проводить уроки згідно з розкладом уроків, замінює у встановленому порядку тимчасово відсутніх учителів на умовах погодинної оплати і згідно з тарифікацією;
6.3. дотримується правил внутрішнього розпорядку щодо організації робочого часу і його використання в навчальному закладі, замінює у встановленому порядку тимчасово відсутніх учителів тієї самої спеціальності;
6.4. планує заходи з інформатики на навчальний рік, семестр. План заходів затверджує директор школи;
6.5. отримує від дирекції школи матеріали нормативно-правового та організаційно-методичного характеру, ознайомлюється з відповідними документами;
6.6. систематично обмінюється інформацією з питань, які належать до його компетенції, з дирекцією школи та педагогічними працівниками;
6.7. у період канікул, які не збігаються з відпусткою, залучається дирекцією школи до педагогічної, методичної та організаційної роботи в межах часу, який не перевищує навантаження до початку канікул.

3. 5 Організація і методика фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи з учнями позашколою та у літніх таборах відпочинку

Масову фізкультурно-спортивну роботу в заміських спортивно-оздоровчих таборах (СОТ) організують спеціальні комісії, які створюються при радах СОТ.

Тут проводяться такі основні форми фізкультурної і спортивної роботи:

- секційні заняття з видів спорту;
- спортивні змагання і табірні спартакіади;
- табірні свята, показові виступи;
- табірні ігри на місцевості;
- походи, екскурсії, прогулянки;
- підготовка кадрів громадського фізкультурного активу;
- шефська робота з фізичної культури на селі.

Організовуючи заняття з видів спорту, комісія в кожній секції обирає бюро в складі 3 чоловік, який під її керівництвом:

- контролює дисципліну і порядок роботи в секції;
- призначає чергових для догляду за майданчиками, підготовки спортивного інвентарю та обладнання;
- комплектує команди для участі в спортивних змаганнях;
- готує учасників до показових виступів;
- організовує суддівство спортивних змагань;
- бере участь в агітаційно-пропагандистській роботі табору, готує стенди, вітрини, інформаційні дошки;
- випускає бюлетень, фотомонтажі;
- організовує участь членів секції в табірної спартакіаді, спортивних святах, товариських зустрічах, табірних іграх на місцевості, проведенні табірних багать, в художній самодіяльності;

- готує кадри громадського фізкультурного активу;
- надає допомогу сільському колективу фізичної культури.

В оздоровчих таборах (на базах відпочинку) частіше створюються секції ЗФП. Їх мета – забезпечити загальну фізичну підготовку, рівень якої в основному визначається нормативами і тестами фізичної підготовленості. Група ОФП працює за певним планом і графіком, завдання полягає в тому, щоб до кінця зміни здати всі нормативи і тести з фізичної підготовленості.

Важливе місце в масової фізкультурно-спортивній програмі (ОЛ) займають ігри на місцевості. *Великою популярністю тут користуються воєнізовані ігри.*

Більшість воєнізованих ігор має сюжетний характер і змушує тих, хто приймає участь в грі проявляти спостережливість, увагу, винахідливість, рішучість в діях, вимагає вміння маскуватися, переповзати по-пластунськи, розбиратися в слідах, дорожніх знаках, орієнтуватися за компасом, читати карти тощо.

У практиці фізкультурно-оздоровчих таборів використовуються ігри на місцевості зі спортивною спрямованістю, що вимагають прояви спритності, швидкості, витривалості, сили, вміння долати перешкоди і переправи та інших якостей, а також командні ігри типу естафет.

Для табірних ігор вибирають місцевість з хорошим круговим оглядом, щоб можна було стежити за ходом змагання. Кожна команда повинна мати свою форму (майки, спортивні шапочки певного кольору або стрічки).

Невід'ємною частиною фізкультурної та спортивної роботи в оздоровчих таборах є прогулянки на місцевості й туристські походи.

Безпосередньо тренувальний характер носять ранкові прогулянки, іноді замінюють ранкову зарядку або

поєднуються з нею, вечірні ж прогулянки мають чисто гігієнічний характер і застосовуються головним чином для відпочинку.

Прогулянки організовуються по секціях, відділеннях, командах і під час таких прогулянок виконують вправи загальнорозвиваючого і спеціального характеру, а також ходьбу і біг. Зміст вправ залежить від завдань тренування та фізичного розвитку спортсменів і фізкультурників. Так, наприклад, боксери можуть включати в прогулянки бій з тінню, вправи зі скакалкою, метання каменів, боротьбу в стійці, стрибки й т. ін. Легкоатлети – використовувати на прогулянках крос на різні дистанції, подолання природних і штучних перешкод, метання каменів, стрибки тощо.

Люди з ослабленим здоров'ям повинні використовувати прогулянки в лісі для зміцнення здоров'я, загартовування (ходити босими, в легкій спортивній формі, попеременно прискорюючи і сповільнюючи крок).

Прогулянки (походи) можуть бути одноденними, дводенними і багатоденними, пішими, на різних засобах пересування (човнах, байдарках, плотах, моторних і вітрильних судах, велосипедах тощо).

3. 5. 1 Обладнання міських та позаміських зон відпочинку для масових фізкультурно-оздоровчих занять

Заміські зони відпочинку є природною базою для фізкультурно-оздоровчих занять населення. Однак забезпечення масової роботи з фізичної культури в заміських зонах потребує вирішення низки матеріально-технічних питань, таких, як:

• організація агітаційно-пропагандистської та інформаційної роботи;

• транспортне забезпечення;
• створення мережі обслуговуючих установ:
• пунктів прокату спортивного інвентарю та майна, пунктів громадського харчування, медичних пунктів, човнових станцій, туалетів й т. ін .;
• будівництво спортивних споруд, бігових і лижних трас, пляжів, доріжок здоров'я, ігрових майданчиків й т. ін.;
• забезпечення охорони громадського порядку;
• забезпечення санітарного контролю та очищення території.

Устаткування зон відпочинку для масових фізкультурних і спортивних занять повинно проходити під керівництвом міських (районних) виконкомів при активному залученню підприємств, державних і громадських організацій.

Підготовка приміських зон для масових фізкультурно-оздоровчих занять повинна проводитися з урахуванням реальних умов – особливостей місцевості, фізкультурно-спортивних інтересів населення, об'єктивних можливостей змісту і експлуатації спортивних і допоміжних споруд. Практика фізкультурно-оздоровчої роботи в заміських зонах відпочинку показує, що найбільш раціональними тут є простіші спортивні споруди, що добре вписуються в природу, що не порушують загальний характер природного пейзажу. До таких споруд відносяться траси для бігу, лижних і велосипедних прогулянок, схили пагорбів для катання на лижах та санчатах, майданчики з трав'яним покриттям для ігор у волейбол, міні-футбол, бадмінтон, теренкур і доріжки здоров'я.

Готуючи траси та ігрові майданчики, необхідно вирівняти грунт, викорчувати пиньки, прибрати камені, встановити стійки тощо. При цьому нерідко на трасах зберігають деякі природні перешкоди. Дещо складніше відбувається обладнання теренкурів і доріжок здоров'я.

Теренкур – маркована траса для спокійного бігу і ходьби. У фізичній реабілітації теренкур застосовується як метод лікування хворих, що страждають на серцево-судинні та дихальні захворювання. Характерною рисою такої ходьби (бігу) є простота і природність рухів, що здійснюються під різним кутом підйому (від 3 до 20 °). Ходьба – вправа на витривалість, що виконується в помірному темпі з помірною інтенсивністю рухів. Використання теренкуру передбачає організацію і обладнання декількох маршрутів з урахуванням зростаючого навантаження (маршрут № 1 – легкий, до 500 м; № 2 – середній, до 1500 м; № 3 – більш важкий, до 3000м.). На трасах теренкуру через кожні100-200 м слід установлювати зручні для відпочинку лави – так звані станції відпочинку. Їх споруджують в затінених мальовничих місцях.

Особливим видом спеціальної траси є доріжка здоров'я. Доріжки здоров'я почали широко використовуватися в нашій країні в 70-х рр. минулого століття (Подоплелов Л.В., Ціпов'яз А.Т., 1973; Ціпов'яз А.Т., 2010 та інші).

Перші доріжки здоров'я були побудовані в м. Ризі, м. Аше Челябінської області, в Естонії. Побудова доріжки здоров'я надзвичайно проста. У парку відпочинку, краще злегка горбистому, на ділянці лісу, прокладаються траси (може бути тільки одна стежка) у вигляді кола або петлі довжиною 1-3 км. Бажано, щоб вони проходили по існуючих стежках, доріжках з природними перешкодами – канавами, пагорбами тощо. На визначеній трасі (стежці) розміщають так званні «станції» : 8-12 простих і міцних гімнастичних снарядів і конструкцій. Станції розташовуються на відстані 50-150 м одна від одної. Перший снаряд розміщується на станції, відділеній, від початку доріжки на 200-300 м. На початку доріжки здоров'я встановлюється щит із

зображенням схеми всіх трас, станцій, наявного обладнання, з зазначенням відстані між ними. Кожна траса маркується на місцевості – певною фарбою: позначають дерева, каміння, лавки, покажчики. Тут же розміщуються щитки з рекомендаціями для тих, хто займається самостійно, вказується адреса найближчого медичного закладу, де може бути надана допомога.

Кожна станція – це розташований з внутрішньої сторони доріжки невеликий майданчик діаметром 5-10 м, на якому встановлюється обладнання – один з гімнастичних снарядів, тренажер, пристрій, а також інформаційний щит з описом рекомендованих вправ для тих, хто виконує вправи самостійно, враховуючи ступінь фізичної підготовленості. Схему зразкових вправ можна зобразити у вигляді піктограм на опорах снарядів, чи спеціально вмонтованих щитках.

Для виготовлення обладнання і пристосувань використовують колоди (25-40 см), металеві труби різного діаметру, застарілі гімнастичні прилади й т. ін. Підземну частину снарядів обробляють бітумом, закріплюють піском, камінням і цементним розчином. Після установки обладнання забарвлюється в різний колір. Орієнтовна схема доріжки здоров'я приведена на рис. 3. 1.

Креслення різного роду тренажерів для масових фізкультурно-оздоровчих занять публікуються в методичній літературі. Залежно від рельєфу місцевості можна виготовити й інші прилади та пристосування, наприклад через канави перекинути колоди, на рівному майданчику поставити лавки, бруси, поперечину, гімнастичні кільця тощо. Зрозуміло, що можна запропонувати і побудувати власні варіанти снарядів, зробити їх більш універсальними або, навпаки, спеціалізувати їх для жінок, дітей й т. ін. Спорудження доріжки здоров'я повинно бути погоджено з

відповідною Радою народних депутатів. Вартість доріжки здоров'я невелика, і вона може бути побудована силами громадськості. При наявності коштів можна будувати і більш упорядковані доріжки з роздягальнею, душовими кабінами тощо.

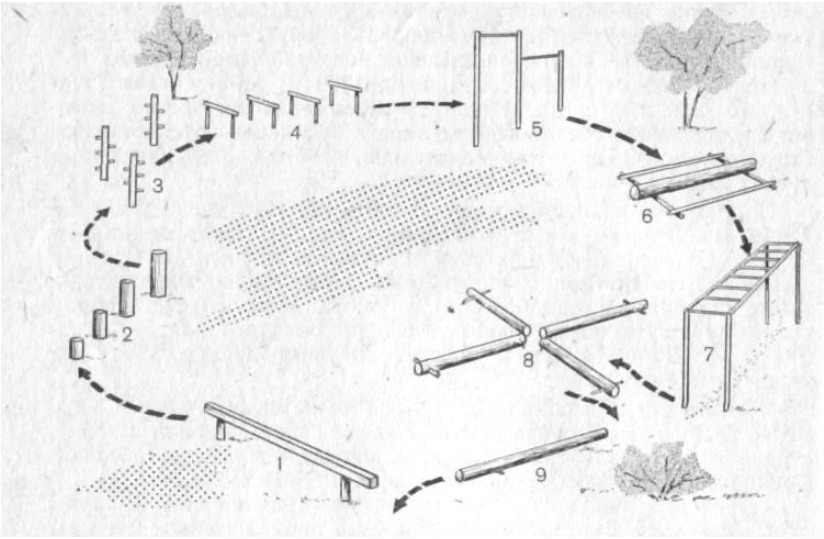

Рис. 3. 1 – Схематичне зображення стежки здоров’я

1. *Невисока колода (висота над землею 40-70 см) або покладена на землю колода (довжина 6-10 м).*
2. *Стовпчики для стрибків (4-6 штук, висота від 60 до 90-120 см), діаметр 24-40 см. Розташовуються на відстані 6-15м одне від одного.*
3. *Гімнастичні стовпчики (висота 120, діаметр 15 см). На кожному стовпчику 5-6 металевих сходинок довжиною близько 20 см.*
4. *Бар’єри (4-6 штук, висота 50-70 см, ширина 80 см, діаметр стійок 10-12 см). Розташовуються на відстані 10-30м одне від одного.*

5. *Поперечини для підтягування (ширина 1м, висота стійок 210 і 180 см).*
6. *Верстат для зміцнення м'язів живота та спини (товсту колоду довжиною 5-6 м з упором для ніг з двох боків на відстані 60-80см від колоди).*
7. *Горизонтальні сходи (довжина 4-6 м, ширина – 60 см, висота 200-220 см, для дітей – 180-190 см). Відстань між сходами 30 см.*
8. *Силовий снаряд (чотири колоди, рухомо закріпленні одним конусом. Довжина кожної колоди 3-4 м. На незакріпленому кінці - ручки довжиною 15-20 см).*
9. *Горизонтальна колода*

Спрощеним варіантом доріжки здоров'я є «коло здоров'я». Воно являє собою кругову замкнуту трасу довжиною до 200 м, з внутрішньої сторони якої на відстані 10-20 м. один від одного розташовані три гімнастичних прилади багатоцільового призначення: колода на шарнірах – прилад для підняття, колода нерухома для підтягування та віджимання; горизонтальні сходи на висоті 50-70 см для присідань, віджимань, черевного преса, стрибків й інших вправ; вертикальні драбини – для висів, лазіння, підтягування, упорів й т. ін.

Коло здоров'я призначене для самостійних і групових занять з особами середнього і старшого віку та для дітей під керівництвом старших людей з метою запобігання травматизму. *Сутність занять полягає в постійному пересуванні (в ходьбі або повільному бігу) по колу з послідовним виконанням на приладах (пристосуваннях) різних вправ.*

Методика тренування полягає у тому, що учасники таких тренувань можуть вільно добирати фізичні вправи на основні групи м'язів, або вибірково на будь-яку частину

тіла; кількість проходження запропонованих кіл здоров'я, швидкість пересування між «станціями», дозування у вигляді повторів на кожній «станції», прийоми виконання тих чи інших вправ підбираються з урахуванням підготовленості тих, хто виконує вправи на зазначених стежках здоров'я.

3. 6 Планування, контроль, облік і звітність у фізкультурно-спортивних організаціях

Діяльність фахівців у сфері фізичної культури характеризується різноманітним і складним змістом. Для досягнення бажаної результативності такий зміст повинен бути певним чином систематизований, підпорядкований чіткій логіці функціонування. У будь-якій цілеспрямованій і раціонально-організованій діяльності можна виокремити такі взаємопов'язані між собою компоненти: планування, реалізація запланованого, контроль і облік результатів. Наявність, єдність і якість функціонування цих компонентів дозволяє доцільно побудувати заняття фізичними вправами, ефективно керувати педагогічним процесом та його результатами.

3. 6. 1 Планування у фізкультурно-спортивних організаціях

Планування – це складання теоретично і методично обґрунтованої документації, що формує систему навчання і виховання; це проникнення в сутність явищ і закономірностей процесу фізичного виховання. Суть планування у ФВ полягає в обґрунтуванні, розробці та документальному оформленні змісту і послідовності дій

педагога для вирішення завдань навчання і виховання тих, хто займається фізичними вправами.

План – це заздалегідь визначений порядок, послідовність здійснення накресленої на конкретний період програми (роботи) з вказівкою її мети, змісту, об'ємів, методів, матеріальних і фінансових засобів, термінів виконання. Плани дають змогу дивитися далеко вперед, визначати мету і конкретні завдання, передбачати найефективніші засоби та шляхи їх розв'язання. У процесі складання плану слід дотримуватись певних умов, а саме:

- відповідність плану нормативним і програмним документам;
- облік методичних та загальних принципів гармонійного фізичного виховання;
- реальність, конкретність і гнучкість, наочність;
- цілеспрямованість і перспективність.

При обґрунтуванні і розробці плану всі показники (постановка конкретних завдань і терміни їх виконання, вибір найбільш доцільних засобів, методів і організаційних форм, матеріально-технічних ресурсів та ін.) не повинні суперечити вимогам нормативних і програмних документів. Вони повинні бути тісно узгоджені з даними вимогами як за термінами, так і за змістом.

Облік загальних принципів гармонійного фізичного виховання (гармонійного розвитку людини, зв'язків із життєдіяльністю та оздоровчою спрямованістю фізичної культури) при плануванні повинен максимально відображати:

- науково обґрунтовані підходи до зміцнення здоров'я;
- комплексний розвиток (фізичний, моральний та естетичний) особистості;

- цілеспрямований розвиток усіх фізичних спроможностей та формування важливіших рухових умінь і навичок;
- об'єктивні закономірності індивідуального розвитку людини;
- послідовність вирішення освітніх і виховних завдань, які визначаються статтю, віком, особливостями життєдіяльності та іншими факторами;
- прикладний ефект формування фізичної культури людини.

Реальність і конкретність планування повинні передбачати облік існуючих матеріально-технічних, кліматичних і фінансових умов для здійснення процесу формування фізичної культури особистості. Крім того, слід мати на увазі рівень фізичної підготовленості тих, хто займається, їхню стать, вік, стан здоров'я, а також методичну підготовленість педагогів. При цьому показники, що плануються, повинні мати конкретну направленість як за термінами виконання, так і за змістом. *Гнучкість планування* передбачає оперативне реагування на умови, що змінюються, під час педагогічного процесу, тому що він не завжди співпадає із заданими контурами. Для реалізації цієї вимоги необхідне постійне коригування плану та узгодження процесу його виконання з урахуванням даних контролю.

Залежно від різноманіття виконуваної роботи розрізняють два види планування, які реалізуються через відповідні плани: загальний і частковий. У загальному плані передбачається основний зміст фізкультурно-спортивної роботи. Він оформлюється на календарний або навчальний рік. У школі загальний план розробляє вчитель

фізичної культури, у спортивній школі відповідно старший тренер або заступник директора з навчально-спортивної роботи. *Загальний план обговорюється перед початком навчального (календарного) року і затверджується керівником закладу.* Загальнорічний план із фізичної культури є своєрідною програмою дій для всіх підрозділів навчального закладу.

У загальному плані звичайно вказуються такі види роботи:

- *організаційна* – комплектування навчальних груп, підбір викладачів і розподіл обов'язків між ними, підготовка активу (громадських інструкторів, суддів), проведення зборів з організаційних питань, звіти;
- *навчально-методична* – складання навчально-методичної документації, проведення заходів із підвищення кваліфікації викладачів, тренерів (відкриті та показові уроки, взаємовідвідування) та ін.;
- *навчально-тренувальна* – терміни занять по тренувальних періодах, розклад по групах, календар і положення про спортивні змагання, строки підготовки та виконання нормативних вимог;
- *фізкультурно-оздоровча* – заняття в режимі дня (гімнастика до занять, ігри, спортивні розваги, прогулянки), змагання, спортивні вечори і свята, туристичні походи та ін.;
- *виховна* – доповіді, бесіди, лекції, зустрічі зі спортсменами, заслуженими педагогами та ін.;
- *лікарський контроль* – терміни медичних оглядів тих, хто займається, учасників змагань, спеціальні медичні спостереження та дослідження, контроль за

санітарним станом місць занять, консультації лікаря;

- *агітаційно-пропагандистська* – лекції і бесіди, показові виступи, оформлення спеціальних стендів і газет, масові змагання, виступи та ін.;
- *господарська* – забезпечення занять необхідним обладнанням, інвентарем, наочними посібниками та ін. *У часткових планах* майбутня робота визначається детальніше. Залежно від термінів дії існують такі види планування:
- *перспективне* (відносно довгострокове);
- *поточне (середньострокове);*
- *оперативне (відносно короткострокове).*

Перспективне планування розраховане в межах від одного року до кількох років, наприклад, у спорті воно може відповідати чотирьом рокам — інтервалу між черговими Іграми Олімпіад. Перспективне планування фізичної культури у навчальних закладах прирівнюється до одного навчального року і зводиться до розподілу програмного матеріалу по навчальних періодах, четвертях, семестрах та ін. У процесі перспективного планування визначається спрямованість, мета, узагальнений зміст і контрольні нормативи.

Поточне планування вирізняється більшою конкретністю роботи педагога з реалізації завдань і послідовністю використання засобів для їх вирішення. Терміни поточного планування різні, наприклад, у школі воно передбачає методичне розкриття програмного матеріалу для учнів різних класів на кожну навчальну чверть.

Оперативне планування охоплює часові межі мікроциклу, тренувального дня, одного заняття, отже,

науково обґрунтоване планування у фізичному вихованні є одним з основних факторів успішного його функціонування. Функції педагогічного планування полягають у передбаченні очікуваного результату і того як буде розгортатися процес фізичного виховання в конкретних умовах на основі загальних закономірностей.

3. 6. 2 Види контролю у процесі фізичного виховання

Згідно із визначенням тлумачного словника, *контроль це: перевірка, облік, спостереження за чим-небудь.*

Для перевірки правильності ходу педагогічного процесу створюється підсистема поетапного контролю за допомогою спеціальних тестів. Якщо за умови сумлінної реалізації планів контрольні результати суттєво відрізняються від запланованих, то в системі планування допущені помилки. Дані підсумкового контролю є вихідними для планування наступного циклу.

Значення та види контролю навчального процесу з ФВ. Контроль є одним із найважливіших елементів управління навчальним процесом з ФВ. На підставі контролю педагогічного процесу вносяться необхідні корективи у документи планування роботи з ФВ учнів. Дані підсумкового контролю є вихідними для планування наступного етапу (серії уроків, чверті або семестру, навчального року). Основним джерелом отримання інформації про об’єкт, яким управляють є контроль за його станом після виконаних управляючих команд (канал зворотного зв’язку). Мета контролю у фізичному вихованні – виявлення адекватності педагогічно спрямованих дій та їхніх ефектів запланованим

результатам і, при виникненні невідповідності, прийняття необхідних рішень з корекції дій управління.

Для фізичного виховання властиві два види контролю: педагогічний контроль і самоконтроль. На думку В.Ф. Новосельского (1980), у старших класах ці види контролю можна доповнити взаємоконтролем учнів. Контроль з боку викладача, тренера (педагога), що здійснюється відповідно до його професійних функцій, називається педагогічним. *Контроль індивідуума за станом свого здоров'я як під час виконання фізичних навантажень, так і в різні періоди відновлення називається самоконтролем.* У педагогічному контролі за процесом фізичного виховання учнів суб'єктом контролю є вчитель, об'єктом – школяр. У процесі самоконтролю учень одночасно є суб'єктом та об'єктом контролю. Педагогічний контроль розпочинається з вивчення вихідного рівня можливостей і готовності учнів до реалізації завдань. Зазвичай він починається до початку процесу навчання або чергового циклу занять. *Вихідний педагогічний контроль також передбачає оцінку індивідуального рівня знань і фізичного розвитку, духовного досвіду, фізичної підготовленості.*

Контроль факторів, що впливають на учнів у процесі фізичного виховання повинен охоплювати такі різновиди впливів:

- ті, що ідуть безпосередньо від педагога;
- ті, що чинять умови зовнішнього середовища;
- ті, що випливають із діяльності та взаємодії учнів (специфічні чинники).

Контролюючи першу групу впливів, вчитель повинен здійснювати педагогічний самоконтроль. Тобто, шляхом самоспостереження та інших методів контролювати власні дії, вчинки, вказівки, повідомлення, звернені на вихованців.

Тільки осмислюючи і оцінюючи результати власної діяльності, можна підвищувати якість уроків і педагогічну майстерність вчителя.

Контроль факторів зовнішнього середовища передбачає оцінку метеорологічної інформації, гігієнічних умов занять, обладнання, інвентаря, одягу. Педагогічний аспект контролю полягає у зіставленні наявних умов і можливостей досягнення передбаченого ефекту.

В контролі специфічних чинників чільне місце посідає контроль рухової діяльності як чинника впливу на організм учнів. Контроль динаміки функціональних зрушень в організмі учнів є одним з найбільш розроблених розділів контролю у фізичному вихованні. Зазвичай, цей напрям пов'язаний із медико-біологічним контролем. *Найважливішим у педагогічному контролі за процесом фізичного виховання є контроль за формуванням знань, вмінь, навичок, розвитком рухових здібностей, удосконаленням особистих якостей школяра.*

Дані педагогічного контролю у фізичному вихованні підлягають документальному обліку. *Суть обліку полягає у виявленні, осмисленні та оцінені реальних умов, конкретних фактів динаміки і результатів педагогічного процесу.* Завдяки контролю та обліку накопичуються дані про фізичний стан, техніко-тактичну підготовленість та кількісні досягнення тих, хто займається. Крім цього, систематично перевіряється ефективність засобів, методів і організаційних форм, які застосовуються в навчальному процесі. Ці дані дозволяють точніше планувати і коректувати навчально-виховний процес. Дані обліку використовуються також при підведенні підсумків за певний період часу.

Основними документами контролю, обліку і звітності є журнал обліку навчальної роботи групи, медична картка, журнал обліку травм, журнал обліку наявності і стану обладнання, книга обліку вищих спортивних досягнень, протоколи і документи звітності.

У процесі фізичного виховання мають місце такі види контролю (за Т.Ю. Круцевич, 2012): попередній (вихідний), оперативний, поточний, етапний (цикловий). Постановка завдань попереднього педагогічного контролю за визначенням вихідного рівня можливостей і готовності учнів до занять фізичними вправами трактується наступними положеннями: 1) необхідністю організації тих, хто займається, у відносно однорідні групи за віком, функціональними можливостями, фізичною підготовленістю, мотивами, інтересами; 2) підбором, розробкою і конкретизацією програм фізичного виховання за індивідуальними особливостями тих, хто займається.

Перед початком занять необхідно крім медичного обстеження, провести педагогічне, що спрямоване на вирішення та оцінку таких показників:

1) індивідуального фізичного розвитку для визначення його темпів, біологічного віку для дитячого контингенту, морфологічного статусу для дорослого населення;

2) рухового досвіду та сформованого на його основі фонду рухових умінь, навичок і пов’язаних з ними знань;

3) фізичної підготовленості;

4) функціонального стану серцево-судинної та дихальної систем, визначених у спокої і в процесі виконання стандартного фізичного навантаження;

5) мотивації та інтересу до наступних занять.

Оперативний контроль у процесі фізичного виховання передбачає оцінку реакцій організму того, хто займається,

на фізичне навантаження у процесі заняття та після нього, а також мобільні операції, прийняття рішень у процесі заняття, корекцію завдань (в результаті зворотного зв'язку). У процесі оперативного контролю передбачається оцінка таких показників: 1) реакції поведінки тих, хто займається, на керівні команди викладача; 2) техніки виконання вправ; 3) адекватності обраної програми поставленим завданням занять.

До суб'єктивних критеріїв, які свідчать про досягнення гранично допустимого навантаження, належать: задишка, почервоніння або збліднення шкірного покриву, нудоту, запаморочення, біль і відчуття важкості у ділянці потилиці, шум у вухах, біль за грудиною, під лопаткою, що віддає в ліву руку. Ці ознаки можна визначити візуально або шляхом опитування.

До об'єктивних критеріїв відносять параметри морфо-функціонального стану фізичної працездатності і підготовленості. Узагальнений облік і аналіз оперативного контролю пов'язані з необхідністю фіксації цього матеріалу (заповнення журналів, щоденників самоконтролю, облікових бланків, креслення графіків динаміки показників). Ведення обліку результатів оперативного контролю заняття обумовлене необхідністю його аналізу, що і є підставою для прийняття рішення про зміст наступного заняття і системи занять в цілому.

Мета поточного педагогічного контролю – оцінка поточних станів, які є наслідком фізичних навантажень у серії занять, ефективності мікроциклу занять з фізичного виховання і спортивного тренування. *До способів оперативно-поточного контролю відносять: спостереження, опитування, самоаналіз; використання контрольних рухових завдань.*

Етапний (цикловий) контроль призначений інтегрально, цілісно оцінити систему занять у межах завершеного етапу, періоду, циклу контрольованого процесу, звірити заплановане і реалізоване, отримати необхідну інформацію для правильного орієнтування наступних дій. *У фізичному вихованні його називають «підсумковим», оскільки він проводиться наприкінці чверті, семестру і року та пов'язаний із виставленням оцінок з дисципліни «Фізична культура»*. Операції етапного контролю містять: 1) аналіз даних оперативного контролю, накопичених протягом етапу (циклу), які відображають параметри процесу, що контролюється (обсяг, інтенсивність навантаження, співвідношення засобів, реакції організму та ін.); 2) тестування показників, які свідчать про стан тих, хто займається, рівнів їхньої тренованості по закінченні певного циклу занять; 3) порівняння отриманих результатів із результатами попереднього контролю на початку занять або за тестуванням наприкінці попереднього циклу, визначення динаміки результатів; 4) висновок про ефективність програми занять протягом циклу; 5) прийняття рішення про корекцію програм у новому циклі занять.

3. 6. 3 Самоконтроль у фізичному вихованні

Людина як саморегульована система при виконанні рухової діяльності, відчуває результат її дії і може порівнювати реакції свого організму із зовнішніми параметрами навантаження, оцінюючи їхню адекватність або неадекватність власним функціональним можливостям. Суб'єктивні позитивні відчуття після виконання кількох занять виникають раніше, ніж виявиться кумулятивний тренувальний ефект, який визначає мотивацію занять.

Під самоконтролем у фізичному вихованні розуміють сукупність операцій (самоспостереження, аналіз, оцінка свого стану, поведінки, реагування), що здійснюються індивідуально як у процесі занять фізичними вправами, так і в загальному режимі життя. В інтервалах між заняттями самоконтроль орієнтований також на оцінку відновлювальних процесів, аналіз загального самопочуття, визначення статусу організму та налаштованості на наступне заняття. *Методи самоконтролю можна розділити на три групи:* 1) самооцінювання фізичного стану; 2) контроль адекватності та інтенсивності навантажень; 3) контроль ефективності занять.

До першої групи належать не трудомісткі способи цілісної оцінки фізичного стану організму, засновані на само тестуванні, використанні розрахункових формул і зведених шкал бальної самооцінки індивідуального стану. Це загальновідомий тест Купера (12-хвилинний). Для людей зрілого віку пропонується тест Ювяскюля (Фінляндія), котрий полягає в оцінці результатів максимальної швидкості подолання дистанції 2000 м і реакції серцево-судинної системи за показниками ЧСС. Тест К. Царда (1980) також засновано на оцінці показників бігу. Наведені методи оцінки фізичного стану можуть бути не бездоганні з точки зору інформативності, але загальне уявлення про функціональний стан організму в межах самоконтролю отримати можна.

До другої групи методів контролю інтенсивності і адекватності навантажень на заняттях оздоровчої спрямованості відносять суб'єктивні критерії (задишка, біль за грудиною, під лопаткою, що віддає в ліву руку, відчуття важкості у ділянці потилиці, шум у вухах) – ознаки досягнення граничного рівня навантаження. Для

самоконтролю за інтенсивністю навантаження під час бігу рекомендують використовувати розмовний тест (Іващенко, 1998). Інформативним є співвідношення частоти кроків і дихання під час бігу. Швидкість бігу, при якій вдих на чотири кроки сполучається з видихом на чотири кроки (4:4) належить до невисокої. Співвідношення ритму дихання і кількості кроків 3:3 характеризує біг середньої, а 2:2 – високої інтенсивності. До об'єктивних критеріїв відносять вимір ЧСС під час і після виконання вправ. При визначенні тренувального пульсового режиму можна скористатися формулою Л. Я. Іващенко (1998): ЧСС= (195+5N) – (A+t), де N – порядковий номер фізичного стану (1 – низький; 2 – нижче середнього; 3 – середній; 4 – вище середнього; 5 – високий); А – вік, повних років за умови: 20≤ А ≥60; t – тривалість циклічної вправи за умови, що 10 ≤ t ≥40 хв.

Третя група методів включає самоконтроль ефективності занять. Сюди належать суб'єктивні та об'єктивні критерії (самопочуття, сон, настрій, бажання займатись, апетит, стомлюваність, ЧСС вранці після сну, АТ, ЧСС після виконання стандартного навантаження, час виконання стандартної за обсягом роботи, рівень фізичного стану) *Основною документальною формою обліку даних фізкультурного самоконтролю є щоденник самоконтролю.* За вимогами навчальної програми з предмету ФК теоретико-методичні знання з самоконтролю включені з 5–9 клас. Так, у 5 класі – це тема: «Основи самоконтролю під час занять фізичними вправами», у 6 класі – «Засоби розвитку витривалості та методи контролю», у 7 класі – «Засоби розвитку сили, гнучкості та методи контролю», «Ознаки перевтоми та засоби їх попередження»; у 8 класі – «Засоби розвитку швидкісно-силових якостей та методи контролю»; у 9 класі – «Правила самостійних занять та

методика складання індивідуальних програм занять фізичними вправами».

3. 6. 4 Звітність у фізкультурно-спортивних організаціях

Службами статистики країни розроблені і традиційно існують єдині форми обліку роботи фізкультурних організацій. Тільки зібрана у єдиних формах інформація може бути у майбутньому проаналізована, узагальнена, обчислена. *У первинних фізкультурних осередках заведені форми єдиного обліку колективу (ФЄОК), за допомогою яких облікується кількість членів, присвоєння розрядів, звань, рекорди, кадри, спортивні споруди, спортивні секції та вся інша інформація про діяльність первинного осередку.* Матеріали обліку, який проводиться в організаціях сфери, є основою їх звітності. Для фізкультурно-спортивних організацій різних типів органами і статистики розроблені форми річних статистичних звітів: №1-ФК, МЧ2-ФК, №5-ФК, зведена №5-ФК, №8-ФК.

Статистичний звіт за формою №1-ФК подають, незалежно від відомчої підпорядкованості та форми власності: підприємства, установи, організації, навчальні заклади, позашкільні фізкультурно-спортивні заклади, госпрозрахункові клуби з видів спорту, спортивні команди майстрів з видів спорту. Звіт складається за календарний рік, станом на перше січня. Підприємства, установи, організації, що мають спортивні школи не включають у звіт за формою №-1ФК дані статистичного звіту форми М5-ФК і звітують двома звітами (№1-ФК, №5-ФК або №8-ФК).

Звіт складається у трьох примірниках і подається: в департамент (відділ) з питань фізичної культури і спорту державної адміністрації, у відповідну раду спортивного

товариства. Один примірник звіту залишається в організації, яка його підготувала. Статистичний звіт за формою №2- ФК подають в цілому по території і окремо по сільській місцевості: районні (міські) ради спортивних товариств, районні (міські) відділи освіти – районним (міським) департаментам з питань фізичної культури та спорту, обласним радам спортивних товариств, обласним управлінням освіти – до 15 січня. Форму статистичної звітності № 5-ФК і форму статистичної звітності № 5-ФК (зведену) заповнюють і подають ДЮСШ та (ДЮШОР). Форму статистичної звітності № 8-ФК заповнюють і подають ШВСМ.

Аналіз статистичної інформації за формою № 5-ФК та №8-ФК дозволяє охарактеризувати сучасний стан розвитку спортивних шкіл в областях та Україні. Комплекс показників, які містяться в усіх статистичних формах звітності, свідчить про результати діяльності організацій різних типів, районів, міст, областей, республіки Крим і характеризують стан розвитку сфери фізичного виховання і спорту в Україні.

Контрольні запитання

1. Назвати та характеризувати напрямки використання засобів у фізичному вихованні і спорті.
2. Як називаються фізкультурно-оздоровчі заходи під час трудового процесу?
3. Що є реальним фактором підвищення продуктивності праці в колективах фізичної культури на виробництві?
4. Розтлумачити поняття «Спорт для всіх» та його використання у світовій системі.

5. Розкрити організацію і зміст роботи клубів за інтересами (на прикладі клубу любителів бігу).
6. Яку спрямованість повинні мати заняття з дітьми дошкільного віку? Перерахувати форми організації занять оздоровчого напряму з дітьми дошкільного віку.
7. Назвати основні форми організації занять у «Пласті».
8. Яке основне завдання уроків фізичної культури у процесі навчального дня в загальноосвітніх школах?
9. Розкрити алгоритм створення спеціалізованих класів з видів спорту в ЗОШ.
10. Які кваліфікаційні вимоги висуваються до вчителя фізичної культури та його права?
11. Охарактеризувати зміст фізкультурно-спортивної роботи в заміських спортивно-оздоровчих таборах.
12. Під чиїм керівництвом проводиться устаткування зон відпочинку для масових фізкультурних і спортивних занять?
13. Що потрібно враховувати при плануванні роботи у фізкультурно-спортивних організаціях?
14. Яка мета контролю у фізичному вихованні?
15. Що потрібно розуміти під самоконтролем у фізичному вихованні?
16. Які дані діяльності у первинних фізкультурних осередках надаються при складанні звіту перед керівними органами?

Перелік рекомендованих джерел

1. Ареф'єв В.Г. Фізичне виховання в школі: навчальний посібник /В.Г. Ареф'єв, В.В. Столітенко . – К.: ІЗМН, 1997. – 152 с.

2. Белов Р.А. Организация работы по физической культуре и спорту по месту жительства /Р.А. Белов. – К.: Вища школа, 1987. – 239 с.

3. Бріскін Ю.А. Спорт інвалідів / Ю.А. Бріскін. – К.: Олімпійська література, 2006. – 263 с.

4. Герцик М.С. Вступ до спеціальностей галузі «фізичне виховання і спорт»: Підручник /М.С. Герцик, О.М. Вацеба . – Харків: ОВС, 2005. – 112 с.

5. Дудчак М.В. Спорт для всіх у світовому контексті /М.В. Дудчак. – К.: Олімпійська література, 2007. – 112 с.

6. Дьяков Д.И. Оздоровительная физическая культура на производстве: Учебное пособие /Д.И. Дьяков. – Хабаровск: ХГИФК, 1991. – 85 с

7. Жданова О.М. Управління фізичною культурою: Навчальний посібник / О.М. Жданова. – Львів, 1996. – 128 с.

8. Закон України «Про фізичну культуру і спорт». - К.; 1994.- 22с.

9. Іващенко Л.Я. Організація і методика масової фізичної культури: Навчальна програма для фізкультурних вузів / Л.Я. Іващенко, П.Ф. Савицький, В.В. Левицький . – К.: Спорт, 1994. – 27 с.

10. Книга вчителя фізичної культури: нормативні документи міністерства освіти і науки України

/упорядникм С.І. Операйло та інші. – Харків: Торсінг Плюс, 2005. – 464 с.
11. Кууроченко І.О. Фізична культура і спорт / І.О. Кууроченко. – К., 2004. – 184 с.
12. Луць Л. Основні заходи та способи європейської правової інтеграції / Л.Луць // Право України. – 2002. – № 5. – С. 142-151.
13.Міністерство молоді та спорту [Електронний ресурс]: http://dsmsu.gov.ua/index/ua
14. Мічуда Ю.П. Сфера фізичної культури і спорту в умовах ринку / Ю.П. Мічуда. – К.: Олімпійська література, 2007. – 216 с.
15. Мудрик В.І. Організаційно-управлінська практика студентів – Харків: 2007 – 2004с.
16. Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту. – К., 2004. – 16 с.
17. Організація та методика спортивно-масової роботи: навч. посібник / уклад.: Цибульська В.В., Безверхня Г.В. – Умань: ВПЦ «Візаві», 2014. – 220 с.
18. Положення Про державні тести і нормативи оцінки фізичної підготовленості населення України (затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 15 січня 1996 року № 80).
19. Саноян Г.Г. Физическая культура для трудящихся: учебное пособие /Г.Г. Саноян. – М.: Физическая культура, 2007. – 275 с.
20. Сергієнко В.М. Технології організації спортивно-масової і фізкультурно-оздоровчої роботи: Навчальний

посібник для студентів спеціальності «Фізична культура». – 2-е вид., перероб. і доп / В.М. Сергієнко, Т.І. Полтавцева. – Суми: Сум ДПУ ім. А.С. Макаренка, 2008. – 164 с.
21. Суббота Ю.В. Оздоровчі рухові програми самостійних занять фізичною культурою і спортом: навчальний посібник /Ю.В. Суббота. – К.: Кондор, 2007. – 164 с.

Навчальне видання

Ціпов’яз Анатолій Тимофійович

Бондаренко Віталій Володимирович

ОРГАНІЗАЦІЯ І УПРАВЛІННЯ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ І СПОРТОМ

Навчальний посібник

українською мовою

Підписано до друку 20.03.2019 р.
Формат 84×108 $^{1}/_{16}$. Папір офсетний.
Наклад 15 прим. Ум. друк. арк. 7.44

ПП «БІТАРТ»
вул. Мазепи, 37-А,
м. Кременчук, Полтавська обл., 39600
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб’єктів видавничої справи ДК № 6234 від 14.06.2018 р.